

XIII.
SPRAWOZDANIE
DYREKCYI
C. K. GIMNAZYUM
w Jarosławiu
Z A R O K S Z K O L N Y
1897.

TREŚĆ:

1. De Adelpis Terentianis, napisał Bronisław Swiba.
 2. Wiadomości szkolne, podane przez Dyrektora.
-

JAROSŁAW.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO
Z drukarni H. Bohussa.
1897.

ry. irw.
Spr. 50.

De Adelphis Terentianis.

I.

In Adelphorum fabula componenda Terentium Graecos fontes ante oculos habuisse satis elucet ex ipso huius fabulae prologo:

- „Synapothnescontes Diphili comoediast;
- „Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
- „In Graeca adulescens est, qui Lenoni eripit
- „Meretricem in prima fabula; eum Plautus locum
- „Reliquit integrum; eum hic locum sumpsit sibi
- „In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.“¹⁾

Quae prologi verba mirum in modum a viris doctis versata me quoque impulerunt, ut denuo rem tractarem atque sententias virorum doctorum percenserem singulas.

Ac primum de Adelphis componendis magna cum diligentia et studio disseruisse olim Grauertum²⁾ non est mihi ignotum. Qui sententiis ceterorum virorum de hac re disputantium reprobatis nihil aliud verbis Adelphorum prologi declarari posse statuit, nisi scaenam primam et secundam actus secundi e Diphili fabula, cui Synapothnescontes nomen est, esse petitam. Nam in illis duabus scaenis grave Aeschini iurgium cum Sannione lenone oritur et Aeschinus rapta psaltria non solum argentum

¹⁾ Adelph. Prol. v 6 sqq.

²⁾ Analect. hist. et phil. Monast. 1833 ed. Fontes quos inspexi, occasione data attuli.

pro ea dare recusat, verum etiam lenoni vehementem se praebet adeo, ut ille leno, perniciosus communis adolescentium, periurus, pestis, Syro, Aeschini servo, praesente profiteri audeat:

„Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi sumus.“¹⁾

Atqui si prologi verba et scaenam illam primam et secundam Adelphorum respexerimus, illam tantummodo partem scaenae primae actus II. e Diphilo derivatam esse putemus necesse est, qua Aeschinus et Sannio inter se altercantur. Quam sententiam defendit Ihne²⁾ argumentis a Grauerto minime contentus. Contendit eum vir doctus e Diphili fabula petitos esse a Terentio tantummodo actus II. sc. v. 1—42, reliquos autem versus huius actus Menandro deberi. Quae cum ita sint, lenonis iurgium cum Aeschino Terentius e Diphili fabula, de qua in prologo mentionem fecerat, sumpsisse videtur. Sequuntur autem inde a v. 42 scaenae primae Sannionis verba, quibus leno queritur:

„Pro supreme Iuppiter,

„Minime miror qui insanire occipiunt ex iniuria.

„Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:

„Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.“

Quae querela ad Aeschini cum Sannione iurgium non pertinet, sed monologum Sannionis efficit. In scaena autem altera exhibet Terentius Sannionis dialogum cum servo Syro, quo servus lenonem ad accipiendum pro psaltria argentum adigere studet.

Ad verba praeterea Sannionis (v. 43): „Minime miror qui insanire occipiunt ex iniuria“ referendum esse putat Ihne l. l. fragmentum Menandreae fabulae quam Terentius in Adelphis componendis spectavit, : οἱμοὶ τὸ γὰρ ἄγνω δεστυχεῖν μανίαν ποιεῖ., alterumque fragmentum adeo corruptum, ut nullo modo in pristinam formam restitui possit.

Quamquam igitur nihil iam obstare videtur, quominus actus II. sc. I. v. 1—42 e Diphili fabula esse petitos credamus, opinio haec tamen debilibus admodum argumentis probatur. Quod Carolus Dziatzko in praefat. Adelphorum Lipsiae a. 1831 ed. suspicatus est rectissime observans Aeschinum in actu primo

¹⁾ Adelph. v. 213. (editione usus sum Fleckeiseni).

²⁾ Quaestiones Terentian. diss. phil. Bonnae 1843.

domo abesse,¹⁾ alterius autem actus initio domi sit necesse esse cum psaltria atque servis. Secundum autem opinionem, quam Ihne l. l. defendere ausus erat, initio alterius actus Menandreae fabulae erat Sannionis monologus supra laudatus. Conicit igitur Dziatzko Aeschinum initio actus secundi apud Menandrum scaena a Demea et Micione relicta cum servis et psaltria rapta apparere ibique pauca enarrare, quae necessaria sint ad rem intellegendam. At cum non negaverim potuisse id fieri, ut Aeschinus cum Storace atque adversitoribus rem planius exponeret in Graeca fabula, hoc tamen pro certo affirmare non audeo.

Huc accedit, quod ex Diphili Adelphois nulla prorsus exstant vestigia, nisi forte duo fragmenta apud Athenaeum XI. 499²⁾ servata animadvertere velis. Quorum alterum utrum ad nostram fabulam pertineat an non, haud facile conici potest; alterum tam apte commodeque depingit querimoniam lenonis, ut quin ad Sannionis personam referendum sit, fere dubitari nequeat:

*Ἦ μάκαρ', ἀπυγὲν θυγὶὸς ὧν ἐπίστασο,
ἴν' αὐτὰ τ' ἀναγκάει διστυγῆς μόνον,
πλείω δὲ διὰ τὴν ἀμαθίαν μὴ προσλάβῃς.*

In his difficultatibus non praetereunda esse mihi videtur sententia, quam olim Teuffelius³⁾ probare in animum induxit. Putat enim vir doctus non modo primam actus secundi scaenam eamque totam Sannionis monologo non excepto verum etiam insequentem e Diphili fabula profectam esse, utpote quae priorem tam commode apteque excipiat, ut ab alio poeta sumpta minime videatur. Quid enim? Nonne videmus Sannionis verba inde a v. 42 a priore Sannionis et Aeschini altercatione tota pendere et Sannionis Syrique colloquium eo spectare, ut puellae possessio Aeschino confirmetur. Quae Teuffelii opinio nescio

1) Quod evincitur v. 26 ubi sollicitus Micio rogat: „Storax, non rediit hac nocte a cena Aeschinus Neque servolorum quisquam qui advorsum ierant. Cfr. v. 35 et v. 154.

2) Fragmenta attuli ex edit. Theodori Kockii: Fragmenta Comicorum Atticorum volum. II. (novae comoediae fragmenta) p. I. Lipsiae a. 1884 cur. p. 541 sqq. Quae autem in hac edit. desunt, ea inspexi in ed. Meinekii Comicorum Graecorum fragmenta Volum. IV. p. 69. sqq.

3) Studien und Charakteristiken zur griechischen und römischen Literaturgeschichte Leipzig 1871. p. 284.

quo modo mihi quoque optime placet; nam non dubium mihi videtur, quin Sauniois persona Diphilo tota sit tribuenda.

Itaque contaminatio,¹⁾ quae dicitur, ad duas priores actus secundi scaenas pertineat necesse est. Fuerunt tamen, qui quartam quoque scaenam e Diphili Synapothescusin profectam esse censerent. Nam in v. 274 sqq. legimus:

„Ah, stultitias istuc, non pudor: tam ob parvolam
„Rem paene e patria!“

His igitur verbis Aeschinus fratrem arguit, quod pudore adductus fuerit, ut patriam relinqueret. Donatus autem haec ad Terenti versus adnotavit:

„Menander mori illum voluisse fingit, Terentius fugere“. Qua in adnotatione Donati Lessingius²⁾ olim pro „Menander“ „Diphilus“ legendum esse censuit mortis minas melius Diphili fabulae *Συναποθήσκοντες* quam Menandreae fabulae convenire ratus. Lessingii sententiae cur adsentiamur, nulla est causa, cum satis superque sit notum in fabulis amatores desperantes nonnumquam de fuga, saepius de conscienda nece cogitare.

Haec habui, quae de variis virorum doctorum sententiis in finibus scaenae e Diphili fabula petita constituendis dicerem. Nunc iam ad Menandrum trauseo.

¹⁾ De significatione vocabuli discrepant inter se viri docti. Originem vocis optime Grauertus olim ex radice „tag-“ deducendam esse censuit. Cfr. Carol. Dziatzko in praef. Adelph. In bonam partem dictum usurpatur sensu: ex duabus aut pluribus fabulis unam fabulam fieri. At in Terenti Heautotim. prologo legimus poetam a malevolis hominibus, imprimis a Luscio Lanuvino incusatum esse, quod ex multis Graecis fabulis paucas Latinas fecisset. Item in ceteris fabularum prologis studet poeta adversariorum criminationem refellere. Quae criminatio pertinet imprimis ad duarum fabularum confusionem (in Adelphis: Diphili *Συναποθήσκοντες* et Menandri *Ἀδελφοί*), deinde ad titulum fabulae (*Ἀδελφοί*, non Fratres) et ad ipsam fabulam, in qua poeta non solum sententias Graecas, verum etiam verba quaedam ex Graecis fabulis mutuatus esse videtur. Ex Cicer. de finibus I. 7. autem comperimus poetas Romanos solitos esse sententias quasdam Graecas transferre. Fecit id Naevius et Ennius et Plautus. Quapropter igitur Luscius ceterique adversatores id Terentio crimini dabant? Veri simile est Terenti temporibus condicione artis comicae iam mutatas esse poetasque illo tempore studuisse, ut quas scripsissent fabulas, in iis fidos nterpretes se praestarent.

²⁾ Hamburgische Dramat. VII. p. 417 (adn.)

II.

In Adelphis componendis Terentium Menandri fabulam, cui *Ἀδελφοί* nomen est, respexisse docent veterum testimonia, Donati, Varronis, Suetonii. Sed recte observavit Fritzius Schöll¹⁾ duas fuisse eiusdem nominis Menandri fabulas, quarum alteram Plautus in fabula Sticho componenda in animo habuit, alteram Terentius in Adelphis mutuatus esse videtur. Nihil igitur iam obstat, quominus ad illius fabulae Menandri *Ἀδελφοί β* fragmenta, quam Terentius ante oculos habuit, accedamus. Ac primum illud fragmentum a Theodoro Kockio l. l. vol. III. p. 3. allatum:

ὦ μακάριόν μ' ὅστις γυναικ' οὐ λαμβάνω referendum esse docet Donatus ad Micionis verba v. 43, ubi ille senex de Aeschino sollicitus dicit:

„et quod fortunatum isti putant, uxorem numquam habui“. Queritur enim Micio, quod Demea frater inde ab adulescentia dissimili fuerit studio. Sese enim secutum esse dicit clementem vitam urbanam atque otium, uxorem numquam duxisse; Demeam autem ruri vitam semper egisse narrat: semper parce ac duriter se habuisse uxoremque duxisse. Fragmentum autem Menandri fabulae eandem sententiam exprimit atque etiamsi Donatus illud ad verba Terenti allata non rettulisset, futurum fuisse credo, ut Terentium in iis Menandri locum respexisse putarem. At Graecum fragmentum multis modis versatum est a viris doctis variisque coniecturis temptatum. Verba enim *μ' ὅστις* haud facile intelleguntur; quam ob rem iam a Bentleyo in *μ' ὀτιή*, a Grnerto in *μ' ἐπεί*, a Meinekio in *μ' ὅστις* mutata esse constat. Non fugit me parum cuique omnes illas coniecturas placere magisque probabilem mea quidem sententia hanc esse emendandi viam, quam Carolus Dziatzko in adn. l. l. ingressus sit *τὸ μακάριον δ' ἀντῶν γυναικ' οὐ λαμβάνω* scribendum esse ratus.²⁾ In versu autem Terentiano, quem supra atulli, quam significationem habeat pronomen isti — nam in hoc verbo haesisse viros doctos constat — Bentleyus optime in adn. l. l. illustrat

¹⁾ Neue Jahrbücher f. Phil. 119. 44 sq.

²⁾ Cfr. praeterea, quae adnotavit Carolus Dziatzko in Mus. Rhen. XXI. (1876) p. 373 sqq.

exemplis e Terenti fabulis sumptis. Isti sunt, qui a me dissentiunt; qui igitur moribus meis sunt dissimiles, qui cum magna dote uxores ducunt, qui liberis dant operam.

Alia praeterea Donati verbis inest difficultas, quae necesse est scrupulum aliquem animis inicit. Nam Donatus Menandri verbis allatis non addit, ex qua Menandri fabula sumpta sint verba; quam ob rem suspicatur Ihne illa tantummodo pro exemplo allata a Donato non esse in Terenti fabula l. l. expressa. Ceterum exclamationem *μακάριόν μ'* minus Micionis placidae orationi convenientem esse censet vir doctus, quod mihi quidem non probatur, utpote quae exclamatio in Micionis monologo possit facile inveniri. Micio enim saepe profitetur nihil esse melius caelibe vita posteaque nuptias enixissime repellere studet (Adelph. 924—957).

Sed haec haec hactenus. Nunc ad alterum fragmentum transimus. Apud Meinekium¹⁾ l. l. legitur:

Οὐ λυποῦντα δεῖ

παιδάριον ὀρθοῦν, ἀλλὰ καὶ πείθοντά τι,

quod fragmentum Meinekium l. l. secundum Stobaeum (Flor. LXXXIII. 12.) attulit. Primus autem versus integer esse non videtur. Quam ob rem Meinekium cum in codicibus Parisinis invenisset ante verbum *δεῖ* particulam *μάλα*, eam ex *μὰ Δία* corruptam esse censuit etiamque post verbum *δεῖ*, *σ'ἀεὶ* splendendum esse putavit rettulitque verba ad Adelph. v. 57 sqq., ubi Micio de more fallendi patres atque de liberis educandis luculenter sententiam exprimit:

„Pudore et liberalitate liberos

„Retinere satius esse credo, quam metu“.²⁾

Et recte. Sensus enim similis esse videtur, ut qui maxime.

Hoc loco, etsi seiunctum a re proposita est, libet recordari verborum Moliéri, illius celeberrimi comoediarum scriptoris, qui in fabula, cui *L'école des maris*³⁾ inscribitur, eandem sententiam

¹⁾ Omisit incertum fragmentum Theod. Kockius in ed. cit.

²⁾ Quos versus spurios esse atque ex oratione Micionis l. l. amovendos suspicatur Ritschellius, quem sequitur Otto Schubert in Symbolis ad Ter. emend. ed. Weimari 1878 p. 7. Non praeteriit enim viros doctos versibus Adelphi. 69—77, qui in eodem monologo leguntur, eandem sententiam exprimi. Cfr. quae attulit Dziatzko in adn. ad l. l.

³⁾ Molierum in fabula *L'école des maris* componenda permulta Terenti Adelphois debere nemo est, quin videat.

proferre videtur. In illa enim fabula (I. act. 2 sc.) monet Ariste fratrem suum Sganarelle iuventutem omnino ridendo atque ludendo instituendam esse praecipue puellas. Nam genus illud postulare videtur quandam licentiam: in educandis liberis nihil prosunt claustra, nihil arces, nisi virtus ipsa animos eorum custodiat. Quae Aristi verba repetit mox¹⁾ Sganarelle ironice argumentis, quae frater probavit, minime contentus.

In eodem Micionis monologo v. 72 sqq. leguntur haec:

- „Ille, quem beneficio adiungas ex animo facit:
- „Studet par referre; praesens absensque idem erit.
- „Hoc patriumst, potius consuefacere filium
- „Sua sponte recte facere, quam alieno metu.

Quae Micionis verba refert Meinekius et Grauertus ad fragmentum Menandri Adelphorum apud Stobaeum (Flor. LXXXIII. 5.) servatum:

*Υἱῶ προθύμως τὰξιούμενον ποιῶν
κηδεμόν' ἀληθῶς, οὐκ ἐφεδρον ἔξεις βίου.*

Recte tamen opinatur Ihne²⁾ hanc coniecturam virorum doctorum veritate omnino carere. Nam quis est, quin videat verbis v. 72 tantummodo positis parvam inesse cum fragmento similitudinem, reliqua autem, ne multa dicam, non esse similia neque ad illud Menandri fragmentum referenda.³⁾ Quo enim Menandri loco fit mentio de animo hominis praesenti atque eodem absenti, de patrio more, de consuefaciendo filios, ut recte omnia faciant potius sua sponte, quam alieno metu? Facile autem apparebit, quo illud fragmentum sit referendum, cum verba Micionis v. 107—110. perlegerimus. In his enim versibus monet Micio Demeam futurum fuisse sine dubio, ut filiis similes essent, potarent atque fores efringerent, si tantummodo divitias haberent:

- „Iniuriumst; nam si esset unde id fieret,
- „Faceremus, et tu illum tuom, si esses homo,
- „Sineres nunc facere, dum per aetatem licet,
- „Potius quam, ubi te expectatum eiecisset foras,
- „Alieniore aetate post faceret tamen.

Dubium igitur esse non potest, quin admonitio Micionis, ut Demea filium potius nunc omnia facere sinat, ne a filio postea

1) In eiusdem fabulae III. 6.

2) In Quaest. p. 29.

3) Graecum fragmentum deest in ed. Kockiana.

foras eiciatur, aptissime in ultima fragmenti verba *οὐκ ἔφεδρον ἔξει, βίου* cadere possit.

De fragmento, quod a Stobaeo in Flor. XLIV. 3. servatum est, licet multa protulerint viri docti, fieri tamen non potest, quin ad quae Terenti verba fragmentum spectet, incerti haereamus. Legitur enim:¹)

Ὁδὲ παντελῶς δεῖ τοῖς πονηροῖς ἐπιτρέπειν,

Ἄλλ' ἀντιτάττεσθ', εἰ δὲ μή, τῶν κάτω

Ἡμῶν ὁ βίος κήσει μεταστραφεῖς ὁλος.

Quae fragmenti verba rettulerunt Grauertus et Dziatzko ad actus primi scaenam primam vel secundam; nam in illis duabus scaenis res de liberis educandis tractatur et Micio ille senex, qui semper clementem vitam et urbanam agere atque otio frui vult, alio modo filium instituendum curat, ac Demea rusticus, qui semper frugi erat, parce et duriter vivebat. At verba illa Menandri placidae Micionis orationi non conveniunt. Potius igitur cum Demeae verbis (in I. 2.) sunt conferenda, sed ad quem versum pertineant, hand facili coniectura rem assequeris. Ihne Menandri fabulae fragmentum aut post versum Adelph. 453, aut post v. 499 collocandum esse opinatur. Primo enim loco Hegio senex cognito Aeschini facinore implorat a Geta auxilium eumque spem omnem, patronum, patrem appellat. Tum Demea praesens non potest sibi temperare, quominus Hegionem alienum iusto dolore commoveri animadvertat, patrem autem filii facinus pro nihilo habere:

„Videlicet

De psaltria hac audivit; id illi nunc dolet [ei mihi

Alieno (h. e. Hegioni). pater eius (h. e. Micio) nili pendit:

Utinam hic prope adsit alicubi, atque haec audiat“.

Demeam igitur his verbis addidisse conicit vir doctus, non semper esse utile filiis indulgere, melius nonnumquam adversari; aliter enim vitam praecipitem agi.

Veri similis autem videtur — nam et altera coniectura, quam Ihne l. 1 proposuit, non est nobis neglegenda — Menandri verba cum Adelph. verbis post v. 499 positis cohaerere. Ibi enim Hegio summo opere se defensurum esse Pamphilam pollicetur patremque eius mortuum, quocum a pueris educatus sit una, paupertatem pertulerit gravem. Et postremo:

¹) Apud Theod. Kockium l. 1. p. 5. (Meineke p. 70).

„Quapropter nitar, faciam, experiar, denique Animam relinquam potius quam illas deseram. Quid mihi respondes?“

Tum Demea fore respondet, ut fratrem Micionem conveniat. Et fortasse addidit clementiam erga filios non semper utilem esse.¹⁾

Quas virorum doctorum coniecturas si reputaverimus facile nobis persuasum erit omnes dubias esse. Nam ne una quidem est, cui adsentiamur.

Equidem haud procul a veritate discedam, si fragmenti verba cum Demeae verbis in fine fabulae (v. 992 sqq.) positis contulero. Ibi enim Demea interrogatus a fratre, quam ob rem mores suos mutavisset, se filiis omnia obsecutum esse respondet, ut ostenderet, quod Micionem putent omnes facilem et festivum non fieri e vera vita neque adeo ex aequo et bono, sed ex adsentando, indulgendo et largiendo. Deinde autem:

Sed si id vultis potius, quae vos propter adulescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parum.
Haec reprehendere et corrigere et obsecundare in loco:
Ecce me, qui id faciam vobis.

Non abhorret a veri similitudine Demeam, cum illa Aeschino et Micioni dixisset, de nimia atque periculosa indulgentia in filios mentionem fecisse.

Donatus ad Terenti Adelph. v. 199. ubi Sannio queritur: [mihi.

„Homini misero plus quam quingentos colaphos infregit adnotavit haec verba secundum illud Menandri dicta esse:

Αἷγος τῆ ποιῶν τοῖγο εἶπα το γῆρων οἱ κέτην λαβόν.

Quem autem sensum hoc fragmentum exhibeat, non contingit mihi eruere, quippe quod admodum sit obscurum et haud facile in pristinam formam restitui possit.²⁾

¹ Quae opinio his argumentis maxime probatur, quod in libris manuscriptis legitur versus, quem ex Phorn. v. 461. allatum esse spuriumque suspicantur viri docti: „Is quod mihi dederit de hac re consilium id sequar“. Cfr. Car. Dziatzko in ed. Adelphorum 1881. adn. ad h. v.

²) Variis coniecturis in illo versu emendando non abstinnerunt viri docti. Praeter ceteros temptatus est versus a C. Fr. Hermano atque ita emendatus: *εἰκόσ τοι ποιῶν*

ἔτι πρ' ἄρ' αὐτῶν ὡς ἂν οὐκέτην λαβόν.

Cfr. praeterea Theod. Kockii ed. cit. vol. III. p. 4.

Eustathius in adn. ad Iliad. p. 191. 25. cum de verbis *διέρθασθαι* et *διέρθασθην* ageret, attulit Menandri versum: 1)

Εὶ δ' ἔστιν οἶκος τῆν κάθηρ δ' διερθασθῶς.

Quod fragmentum cum Terenti versu 296 cohaerere contendit Valckenaerius; secutus est eum Dziatzko in adn. l. l. Neminem enim fugit in v. rem de facinore ab Aeschino commisso agi et cum Sostrata Aeschinum solum miseriarum remedium appellasset, Canthara non potuit prohiberi, quominus animadverteret melius factum esse, cum iam vitium oblatum esset, quod Aeschinus talis vir tali ingenio atque animo, natus ex tanta familia id admisisset.

Non praetereunda tamen videtur Meinekii coniectura, qui Menandri fragmentum ad Getae verba in Adelph v. 307, rettulit, ubi legitur:

„Qui miserae indigne per vim vitium obtulerit“.

Quibus verbis etsi idem sensus exprimatur, nobis haec coniectura viri docti satisfacere non potest, ut quae priore minus sit probabilis magisque a veritate abhorreat.

Apud eundem Stobaeum Flor. VIII. 8. legitur versus:

Τί πολλὰ τῖρεῖν πολλὰ δεῖ δεδοικότα.

ex Menandri Adelphois petitus.

Quam sententiam Micionis ingenio non repugnare suspicatur Meinekius, refutat Ihue refertque ea ad Getae personam, qui v. 350 sollicitae Sostratae haec respondet:

„Quid istic? cedo, ut melius dicis.“ 2)

Sostrata enim queritur, quod male se res habeat. Nam Aeschinus facillime suum facinus negabit, unus testis est anulus, qui amissus est. Sese autem in hac re esse innocentem contendit, neque praemium ullum accepisse, neque pretium. In illo igitur anulo omnis spes sita esse videtur.

Quae postquam Hegio cognovit, vera esse non negat recteque Sostratam sentire profitetur. Sostrata autem mandatum dat Getae, ut currat, rem totam Hegioni ordine enarret, qui semper fuerit amicus mariti optimus. Responsum igitur Getae, quod

1) Theodor. Kockii edit. cit. vol III. p. 4.

2) Cum particula ut neque finalem neque consecutivum sensum exhibeat, Dziatzko in app. crit. probat lectionem „dicis“. Spengelius et Fleckeisenus codicum lectionem „dicas“ sunt secuti. Ceterum omisit fragmentum incertum Th. Kock l. l.

sequitur, facile conferri potest cum Graeco fragmento, nam Geta timorem Sostratae maxima cura pellere studet neque diutius exspectandum (*τιρεῖν*) neque timendum esse ratus.

Aliud fragmentum, quod Theod. Kock cit. ed. 5. attulit ex Menandri Adelphois est:

*Ἔργον ἐρεῖν συγγενῇ
πένιγός ἐστιν οὐδὲ εἰς γὰρ ὁμολογεῖ
αὐτῷ προσίχειν τὸν βοιωθείας τινός
δεόμενον αἰτεῖσθαι γὰρ ἕμα τι προσδοκᾷ.*

Quae verba Terentius mutuatus esse videtur in Adelph. v. 353 sqq. Ibi enim Sostrata mirum in modum de Pamphila sollicita dicit:

„Propere tu, mea Canthara, [nobis siet.“

Curre, obstetricem arcesse, ut quom opus sit ne in mora

Canthara autem mature Sostratae mandata exsequitur.

Neque dubium mihi videtur, quin Moliérus, cum de Valeri erga Isabellam amore in celeberrima comoedia l'école des maris, quam supra memoravimus, ageret, locum Terenti Adelph. in animo habuerit. In scaena enim I. 6. servus Ergaste temperare sibi non potest, quominus auxilium amantibus ferat. Sed haec hactenus. Nunc ad aliud fragmentum transeo.

In Terenti Adelph. v. 604 sqq. Hegio his verbis Micionem alloquitur:

„Omnes, quibus res sunt minus secundae magis sunt nescio quo modo Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: Fragmentum autem Menandri, quod sententiae Terentianae respondere videtur, legitur¹⁾

*ἄπρὸς ἅπαντα δειλὸν δὲ πένιγς ἐστὶ γὰρ
καὶ πάντας αὐτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.
ὁ γὰρ μετρίως πράττων περισκελέστερον
ἅπαντα τάνιαρά, Λαμπρία, φέρει.*

Quod fragmentum si respexerimus, luculenter apparebit Terentium l. l. illa Menandri in Adelphos sumpsisse. Nam Graeca sententia nihil aliud exprimitur, nisi pauperem atque miserum hominem esse cunctantem et suspiciosum. Alteram autem sententiam ὁ γὰρ μετρίων κτλ. nostro loco omissam esse nemo est, quin videat. Quod autem ad nomen Lampriae pertinet — ne in hoc fortasse

¹⁾ Apud Theod. Kockium p. 5.

haereas — Micioni Lampriae nomen fuisse Meinekius¹⁾ admodum probabili coniectura demonstravit.

In Adolph. v. 861. Demea senex videt facilitate nihil esse homini melius neque clementia. Nam omnes amant fratrem, qui semper erat clemens, placidus, neminem laedebat, omnibus arridebat, sibi vixit, sibi que sumptum fecit. Contra: [(v. 866).

„Ego ille agrestis, saevus, tristis, parcus, truculentus, tenax
Similem sententiam invenimus in Menandri Adelpheis²⁾.

ἐγὼ δ' ἀγροῖκος, ἐργάτης, σκευθρός, πικρός, φειδωλός.

Quae verba rectissime contulit Kockius l. l. cum verbis Strepsiadis in Aristoph. Nubium v. 43 sqq.:

*ἐμοὶ γὰρ ἦν ἀγροῖκος ἰδίσιος βίος,
εὐρωτιῶν, ἀκόρητος εἰκὴ κείμενος,
βούων μελίτταις καὶ προβάτοις καὶ στεμφύλοις.*

Fragmentum, quod Theod. Kockius ed. cit. vol. III. p. 5. attulit

*ὁκτώ τις ἔποχεῖν ἀνεβόα καὶ δώδεκα
κνᾶθους, ἕως κατέσεισε φιλοτιμούμενος*

utrum ad nostram fabulam pertineat, an longe alio spectet incertum est. Fuerunt, qui illa verba e Menandri fabula, quae *Ἀλιεῖς* (Piscatores) inscribitur, petita esse censerent.³⁾

III.

Quaestione de Menandri Adelpheorum β fragmentis breviter expedita nam omnia — nisi fallor — Menandreae fabulae fragmenta, cui *Ἀδελφοί* inscribitur, recensere atque adnotatiunculis illustrare in animo habuimus, nunc iam ad alteram partem transimus, quae eos Terenti Adelpheorum locos tractabimus, quos originis Graecae vestigia quaedam prae se ferre probabile est. Ac primum dubium esse non potest, quin in fabulis, quarum origo Graeca sit certa, saepenumero et sententiae Graecae et verba a Graecis petita occurrant. Aliter tamen res sese habet, si quis nulla re adiutus ex ipsa forma atque materia, ut ita dicam, fabulae originem atque naturam inquirendam curet. Neque fieri potest, quin saepe incerti haereamus, imprimis tamen cavendum est, ne sententiam,

¹⁾ In Fragm. Com. Gr. p. 71.

²⁾ Theodor Kockii ed. cit. p. 6.

³⁾ Cfr. Ihne cit. disp. p. 32.

quae ad latinum usum pertineat magisque Romanorum animis sit accommodata, Graecam putemus. Praeterea magno opere curandum est, ut illa, quae a Graecis allata et sumpta esse videantur, ab iis, quae sint a poeta inventa, segregentur.

Quod ad Adelphorum fabulam pertinet¹⁾, Terentium in illa fabula componenda totum ex Menandri fabula, cui *Ἀδελφοί* inscribitur, pendere iam supra demonstratum est. Quae cum ita sint, fieri non potest, quin in Adelphorum fabula saepissime sententiae e Graecorum scriptorum expressae operibus magisque Graecorum quam Romanorum ingenio respondentes occurrant.²⁾ Illas igitur sententias et locutiones ad res moresque Graecos pertinentes perscrutari est nobis in animo. Attamen ante omnia unicuique haec legenti persuaderi velim me non fugere consilium hoc quantis difficultatibus sit obstrictum atque admodum incertum.

1.

Ac primum iam inter omnes constat antiquae, quae dicitur, Graecorum tragoediae scriptores nullo prorsus loco de amicitia colenda mentionem facere. Aristophanes quoque in fabulis, quae supersunt, nullo, nisi fallor, loco eam e vita humana in scaenam transtulit. Tragicum demum scriptores novae, quae dicitur, aetatis, qualis fuerat Euripides, vim amicitiae colendae in scaenam inducere conati sunt. Argumento est, ne plura proferam, tragoedia Orestes, quam a Pacuvio poeta latine versam esse constat. Laelius apud Ciceronem³⁾ in libro, cui „De amicitia“ inscribitur, dicit haec: „Qui clamores tota cavea nuper in hospitis et amici mei M. Pacuvi

¹⁾ De origine atque natura Plauti fabularum magna cum sagacitate atque ingenio disseruit Fridericus Leo in: *Plautinische Forschungen zur Kritik und Geschichte der Komödie* Berolini 1895 ed. I.: „Wo wir das Original nicht neben die Bearbeitung halten können, sind nur zwei Arten der Unterscheidung möglich, entweder die Bearbeitung zu analysieren oder durch Combination Eigenschaften des Originals zu erschliessen. Zu untersuchen ist Stoff u. Form.... Dabei ist es gut sich bewusst zu bleiben, dass man nicht immer scharfen Schnitt zwischen Griechischen u. Römischen machen kann Den Gegenstand erschöpfen zu wollen, wäre Thorheit; es kann sich nur darum handeln, auf verschiedenen Wegen dem Ziel um einige Schritte näher zu kommen. (Plaut. Forsch. p. 91).

²⁾ Quae fabula quasi silvam rerum ad hanc quaestionem disceptandam praebere videtur.

³⁾ Laelius de amicitia cap. 7. §. 24.

„nova fabula! cum ignorante rege, uter Orestes esset, Pylades
„Orestem se esse diceret, ut pro illo necaretur, Orestes autem,
„ita ut erat, Orestem se esse perseveraret. Stantes plaudebant
„in re ficta; quid arbitramur in vera facturos fuisse?“

Plautus saepenumero vitam humanam amicitia ornaudam esse docuit. Exempla e fabulis collecta attulit Fridericus Leo.¹⁾

Nunc si Terenti Adelfhos respexerimus, facile nobis persuadebimur poetam amicitiae vim atque naturam probandam saepissime in rem suam convertisse. Unum eius rei exemplum ex Adelfh. v 957 petatum attulit Fridericus Leo l. l. In illa enim scaena Demea senex magna cum cura Micionis animum impellere studet ad uxorem ducendam. Micio ne id faciat, magno-
pere se defendit: ipse senex annos sexaginta quinque natus non vult novus fieri maritus et anum decrepitam ducere in matrimonium. Precibus autem fratris et filii fatigatus non repugnare videtur (v. 944 sqq):

„Etsi hoc mihi pravom ineptum absurdum atque alienum
a vita mea

„Videtur: si vos tanto opere istuc voltis, fiat.“²⁾

At Demea quieti et otio nunc mirum in modum adversus, qui Micionem exagitare constituit, cuiusque animo cupienti nihil satis festinatur, rogat Micionem, ut Hegioni proximo cognato agellum det dono. Quae ubi Micio facturum se esse pollicitus est, Demea contentus exclamat:

„Nunc mihi germanu's pariter animo et corpore.“

At nescio quo modo alteram de amicitia colenda sententiam omisit Fridericus Leo l. l. In Adelfhorum v. 803 Micio senex dicit:

„Communia esse amicorum inter se omnia.“

Quae verba ad exemplar Graecum revocanda esse illique Graecorum proverbio: *κοινὰ τὰ τῶν φίλων* respondere facile apparet.

1) Plautin. Forsch. p. 115.

2) Micionis et Sostratae nuptias apud Menandrum fuisse negavit iam Lessingius in Hamb. Dram. 1668. p. 350-360. Donatus enim ad Terent. Adelfh. v. 938 haec addit: „Apud Menandrum senex de nuptiis non gravatur, ergo Terentius ἐφρεικῶς.“ Lessingii opinionem secutus est Meinekius. Grauertus, Teuffelius ceterique Donati verba sic sunt interpretati: „Apud Menandrum senex de nuptiis non renititur“. Mihi quidem Terentianum ἐφρημα tantummodo ad v. 938 pertinere videtur. Cfr. sis Otto Ribbeckii: Geschichte der röm. Dichtung. 1887. p. 153.

Praeclare eam sententiam explicare studet Laelius apud Ciceronem¹⁾ nullum esse fructum in prosperis rebus ratus, nisi habeas, qui illis aequae ac tu gaudeat.

Tertium amicitiae colendae exemplum ad rem illustrandam non ineptum legitur in Adelph. v. 489 sqq., ubi Hegio Simuli, Pamphilae patris mortui amicus, Getae auxilium laturum se esse pollicetur, dummodo Pamphila servetur atque defendatur una cum Sostrata:

„Quapropter nitar faciam experiar, denique

„Animam relinquam potius, quam illas deseram“.

Simulus enim, Pamphilae pater erat ei cognatus: una a pueris parvulis sunt educti: una semper domi militiaeque fuerunt: paupertatem una pertulerunt gravem. Fieri igitur non potest, quin Hegio Simulum amicum aequalem appellet:

„Nostrum amicum noras Simulum aequalem.“ (Adelph. v. 465.)

Hoc quoque loco non alienum mihi videtur animadvertere sententiam Adelph. v. 465. effectam originis Graecae vestigia prae se ferre. Nam „amici aequales“ nulli sunt apud Graecos nisi *συνέφιβοι*.²⁾ Et re vera si nostrum locum respicimus, facile apparet Hegionem fuisse Simuli commilitonem (Adelph. v. 495).

2.

Chremes cum in Terenti fabula, cui Heauton timorumenos inscribitur, Clitiphonem filium magna voce castigat eumque gerronem, ganeonem, damnosum appellat, plus nimio vocem sustulit.³⁾ Quod non fugit Horatium, qui in Artis poeticae v. 93 sq. cum de natura atque indole comoediae ageret, haec addidit:

„Interdum tamen et vocem comoedia tollit

„Iratusque Chremes tumido delitigat ore.“

1) Laelius de amicitia §. 22.

2) De synepheborum institutione, quae Athenis demum post pugnam apud Chaeroneam factam floruit et qua praescriptum est, ut iuvenes decem et octo annos nati in *ληξιαρχικῶ* inscriberentur et per biennium stipendia facerent, saepenumero apud veteres fit mentio. Ceterum scriptores novae, quae dicitur, comoediae Philemon et Menander scripserunt fabulas alter *Συνέφιβος*, alter *Συνέφιβοι*. De ephebis atticis cfr. Georg. Bussolt: Die griechischen Staatsaltertümer Ivan Müllers Handbuch 1892 p. 305.

3) Heaut. timor. v. 1032 sq. cfr. quae de ea re disputavit Lessingius: Über das rührende Lustspiel in Hamb. Dram. VII. p. 146 sqq.

Quibus igitur locis comoedia artem tragicam redolere videtur, poetam Graecum exemplar respexisse atque Graecorum opera in animo habuisse veri simile est. Exemplo sunt loci e Plauti fabulis sumpti, quos attulit Fridericus Leo l. l. p. 122 sq. Quos si respicimus, nihil causae est, quin Terentium quoque in Adelphorum fabula componenda saepius grandi cothurno usum esse negemus, quamquam „versibus exponi tragicis res comica non vult.“

Geta igitur in Adelph. v. 304 sqq. ubi Aeschini pravum facinus animadvertit omniaque comperit, Pamphilam vitiatam ab Aeschino nunc iam reliquendam esse ratus Aeschinumque alieno animo ab illa esse, ubi ira et aegritudo permixta sunt, quominus maxima cum cura ultum ire iniurias festinaret, non potuit sibi temperare. Exclamat igitur:

„Hocine saeculum! o scelera, o genera sacrilega o hominem
impium,

„Quem neque fides neque iusiurandum neque illum misericordia

„Repressit neque reflexit neque quod partus instabat prope,

„Quoi miserae indigne per vim vitium obtulerat.

„Ah, me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracundia.

„Nil est, quod malim quam illam totam familiam dari mi
obviam,

„Ut ego iram hanc in eos evomam omnem, dum aegritudo
haec est recens.

Pari modo cetera: Seni animam extinguere vult, at Syrum illum impulsorem multis modis lacerare, sublimem arripere et capite pronum in terram statuere, ut cerebro dispergat viam, Aeschino autem oculos eripere vult posteaque praecipitem dare. Videmus igitur, quam sollicitus sit de Pamphila Geta! quomodo per totam fore scaenam tragice loquatur! Tragicis tamen verbis, quae supra attuli, inest magna et occulta vis comica. Ex ipsa enim fabula Aeschinum Pamphilam amavisse neque alienato ab illa animo fuisse comperimus.

Alterum exemplum, quod ad tragoediae vim atque naturam spectare videtur, animadvertas velim in Adelph. v. 713 sqq. Demea enim postquam omne oppidum pereptavit ad portam, ad lacum et defessus ambulando Syro, ut magnus Iuppiter eum perderet cum tali monstratione optavit, nullam mali fugam esse

videt nisi matrimonium Aeschini cum Pamphila. Quae res iam sollicitum de filio senem magnopere perturbat: uxor indotata est ducenda, viginti minae pro psaltria perierunt, meretrix et mater una domi sint necesse est. Quominus igitur Micionem graviter impugnet salseque illum inter mulieres restim ducturum polliceatur, non potest contineri.¹⁾ Postremo haec addit:

„O Iuppiter,

„Hancine vitam! hoscin mores! hanc dementia!

„Uxor sine dote veniet: intus psaltriat:

„Senex delirans. ipsa si cupiat Salus,

„Servare prorsus non potest hanc familiam.“

Huc pertinere videntur verba Aeschini in *Adelph.* v. 609 sqq., nam in illo monologo Aeschinus rem totam perditam esse putat et quasi vecordia exagitur.

Quamquam igitur longe absum a credendo illa e Graeco quodam tragoediarum scriptore esse petita, non fugit me tamen veterem illam Graecorum comoediam saepenumero verba modo modo versus, saepissime autem singulos tragicorum scriptorum locos respexisse. Aristophanes in multis fabulis tragicum dicendi modum adhibuit. Apud Plautum frequens est numerus personarum, quae tragico modo loquuntur. Exemplo est, ne plura afferam, Bromia in *Amphitruone* et *Pardalisca* in *Casina*.²⁾ Longe aliter res sese habet in fabulis Terentianis, de quibus iam Donatus sagacissime adnotavit: „Illud est animadvertendum in Terentio, quod et morem³⁾ retinuit, ut comoediam scriberet et temperavit affectum, ne in tragoediam transiliret, quod cum aliis rebus minime obtentum et a Plauto et ab Afranio et Appio et multis fere magnis comicis invenimus.“

3.

Pseudulus apud Plautum (*Pseud.* v. 685 sq.) cum affirmaret „centum doctum hominum solam haec devincere deam Fortunam“, haec addidit:

1) Cfr. sis quae de Demeae moribus disputavit Otto Ribbeckius: *Geschichte der röm. Dichtung Stuttgarti* 1887. p. 152.

2) Cetera exempla v. apud Fridericum Leo Plautin. *Forsch.* p. 120.

3) Lectionem: „amorem“ probavit Reifferscheidius. Quam coniecturam refellere supersedeo.

„Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc evenit

„In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.

„Sed iam satis est philosophatum: nimis diu loquor.“

Si quis igitur in cotidiano sermone usus est proverbio aut de vita humana moribusque sententiam generalem protulit, philosophari videbatur. Quae dicendi ratio non abhorret a comœdia. Quin autem ex Euripidis tragoediis sit sumpta atque petita, non dubium esse videtur.¹⁾

Ne multa exempla ad illam rem illustrandam pertinentia atque ex Adelphorum fabula petita exspectes, haec afferam:

Syrus callidus servus postquam Demeam sollicitum conspexit, ludificari eum properat coquisque praecepta dat, pisces ut purgent, congrum istum maximum paulisper in aqua ludere ut sinant: se ipsum post reditum illum congrum exossaturum esse pollicetur. Quibus rebus Demea initio est obstupefactus seque illam rationem satis mirari non posse dicit et postremo (v. 384 sq):

„Videre videor iam diem illum, quom hinc egeus (sc. filius)

„Profugiet aliquo militatum.

Syrus autem responsum fert:

„O Demea,

„Istuc est sapere, non quod ante pedes modost

„Videre, sed etiam illa, quae futura sunt

„Prospicere.“

Sententiam generalem verbis allatis expressam fortasse ex exemplo Attico quodam petitam esse probabili ratione evinci potest. Eodem fere modo Cicero in or. pro Murena 2:

„Est boni consulis non solum videre, quid agatur, verum etiam videre, quid futurum sit.

Et Pindar. Od. Isthm. VIII. 26. 27:

τὸ πρὸ ποδῶς ἄρειον αἰεὶ χροῖμα πᾶν.

Quae vero sententia ea videtur, ut servo vix digna habeatur. Sed servos saepe numero sapientissime disputare inter omnes constat.

In eadem Adelphorum scaena magno cum studio irridet Syrus Demeam senem. Quin etiam laudibus extollit Ctesiphonem parvum atque sapientem eum appellans. Demea nimio

¹⁾ Cfr. Frider. Leo Plaut. Forsch. p. 116 sq.

gaudio exsultans vix sibi a lacrimis temperare potest: sese nihil praetermittere, consuefacere filium ad recte vivendum dicit et deinde (v. 415):

„Inspicere tamquam in speculum in vitas omnium
„Iubeo atque ex aliis sumere exemplum sibi.“

Syrus ad iocandum aptissimus irridet Demeae verba. Nam praecepta recte beateque vivendi et imitandi mores hominum: transfert ad praecepta recte coquendi pisces (in v. 426):

„Moneo, quae possum pro mea sapientia:
„Postremo tamquam in speculum in patinas
„Inspicere iubeo et moneo, quid facto usus sit.“¹⁾

In vitam autem hominum tamquam in speculum inspicere discendi gratia erat usitatum apud Graecos. Exemplo est illud Platonis in Legibus p. 905. B., ubi Ἀθηναῖος Ξένος haec loquitur: *κατά ὡς ἐν κατοπτροῖς αὐτῶν ταῖς πράξεσιν ἡγήσω καθεωρακῆναι τὴν ἀμέλειαν θεῶν κτλ.*

Terenti igitur verba: „in speculum inspicere“ haud procul a Graecorum usu loquendi recedere videntur.

Aliud exemplum, quod huc pertinere videtur, sane aptum atque idoneum legitur in Adelph. v. 739 sqq. Demea enim postquam Aeschini facinus cognovit, cum Micione congreditur remque totam ab illo, quomodo sit acta, comperit. Neque Micio occultat sua consilia. Sese iam virginem despondisse dicit remque compositam esse et nuptias fore. Cum autem Demea interrogasset, placerentne haec sibi respondit:

„Non, si queam
„Mutare. nunc quom non queo, animo aequo fero.
„Ita vitast hominum, quasi quom ludas tesseriis,
„Si illud quod maxime opus est iactu non cadit,
„Illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas“.

1) Cum liberos educandi ratione ac via, quam Demea supra inire conatus est, conferas velim, quae Horatius de patre suo in Sermon IV. 1 105. dixit:

„insuevit pater optimus hoc me
„ut fugerem exemplis vitiorum quaeque notando.
„cum me hortaretur, parce frugaliter atque
„viverem uti contentus eo, quod mi ipse parasset:
„nonne vides, Albi ut male vivat filius atque
„Baius inops?“

Schneiderus¹⁾ iam cum de proverbiiis, quae apud Terentium occurrunt, ageret, locum Terenti Adelphorum inspexit. Attulit autem fragmentum Alexidjs,²⁾ poetae mediae, quae dicitur comoediae:

Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἔστιν ὡσπερ οἱ κῦβοι.

Sententia illa, quae proverbii locum obtinet, usus qui Athenis pervagatus erat, commemoratur. Erat enim Athenis ludus, qui *κῦβεία* appellabatur, cui autem Graecorum pueri volenti animo studebant. Eundem morem apud Romanos valuisse comperimus ex Horat. Carmin. III. 25. 55 sqq:

„nescit equo rudis
„haerere ingenuus puer
„venarique timet, ludere doctior
„seu Graeco iubeas trocho
„seu malis vetita legibus alea“.³⁾

Micio cum filiorum mores coram Demea depingeret, haec dixit: (in Adelph. v. 831 sqq.)

„o noster Demea,
„Ad omnia alia aetate sapimus rectius:
„Solum unum hoc vitium fert senectus hominibus
„Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
„Quod illos sat aetas aeuat.“

Demea non vult illis rationibus credere timetque, ne animus aequus ipsos subvertat. Verum enimvero Micionis verba mox ipse irridet, cum de agello Hegioni donando res in Adelph. v. 952 sqq. agitur.

De senectutis moribus atque incommodis multa apud antiquos scriptores leguntur.⁴⁾

1) De proverbiiis Plautinis Terentianisque p. 21.

2) Meinekii Fragm. Com. Graec. III. 399.

3) Cfr. de hoc ludo Bekkeri Charicl. I. 487 sqq.

4) Aristoteles in Artis Rhetor II. 13. 1389 (Spengel). et Cicero in Catone maiore.

Præclare senectutis imaginem exprimit Horatius in libro de arte poetica v. 170 sqq.

„multa senem circumveniunt incommoda vel quod
„quaerit et inventis miser abstinet ac timet uti,
„vel quod res omnis timide gelideque ministrat,
„dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
„difficilis, querulus, laudator temporis acti
„se puero, castigator censorque minorum.“

4.

Nunc iam de phrasibus vocibusque quibusdam disseram, quas cum Graecis locutionibus componere fas est. Ac primum incipiam a nonnullis eiusmodi locutionibus vocibusque ita positis ut graecismos quosdam efficiant.

Demea cum in Adelph. 564. dixisset:

„Laudo, Ctesipho, patrissas: abi virum te iudico.

usus est verbo, quod non abhorret a lingua Graeca, *πατρίζειν* sive *πατριάζειν*.

Syrus autem cum sibi prospicere vult, carpam et cyathos sorbilat in Adelph. v. 591. Substantivum *κύαθος* frequentissime a Graecis est usurpatum ex. gr. ab Aristophane in Pace v. 542: *ἀπαξάπασαι καὶ κύαθος προσκείμενοι*.

Nuptiae Aeschini in Adelph. v. 899 parantur. Desideratur tibicina et qui hymenaeum (*ὕμναιος*) cantent, lampadas (*λαμπάς*) afferant. Sannio in Adelph. v. 215. Syrum interrogat:

„Qui potui melius, qui hodie usque os praebui?“

Eodem sensu usurpatur a Graecis scriptoribus locutio *παρέχειν πρόσωπον*.¹⁾

Ctesipho in Adelph. v. 287 diem hilaritate et gaudio consumere vult. Similiter dicebant Graeci: *Ἰλαροὶ πίνωμεν οἶνον*.²⁾

In Adelph. v. 324 exclamat Geta: periimus. Saepissime in tragoediis Graecis usurpatur verbum: *ἀπολλύμεθα*.³⁾

In Adelph. v. 377 de congro pisce mentio fit, qui a Graecis *γόγγρος* nominatur, quique in deliciis apud veteres fuisse videtur.

Graecismus efficitur, cum Micio in Adelph. v. 609 dicit:

„Et recte et verum dicis.“

Graeca autem locutio, quae illi respondere videtur, est: *καλῶς καὶ ἀληθῶς λέγεις*.⁴⁾

Postremo in Adelph. v. 965 Syrus Demeam ita affatur:

„O lepidum caput.“

Quae locutio eodem sensu posita est atque Graecum: *ὦ φίλη κεφαλή*.⁵⁾

1) Eurip. Hipp. v. 720.

2) Anaer. Od. 31.

3) Ex. gr. Sophocl. Phil. 742.

4) Cfr. Plat. Phaed. 65.

5) Homeri Iliad. XVIII. 114.

Graeca locutio esse videtur, cum Aeschinus in Adolph. v. 170 sq. dicit:

„Cave nunciam oculos a meis oculis quoquam demoveas tuos,
„Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus contineo in mala
haereat.

Nam legimus apud Theocrit. Id. XIV. 34:

πὺξ ἐπὶ κόρυς Ἥλασα, κίλλαν ἀδθις.

Micionis interrogationi in Adolph. v. 637:

„Sed quis ostium hoc pultavit?“

respondet illud Aristophanis in Ranis in v. 38. *τίς τὴν θύραν ἐπάταξεν;*

Aliae autem locutiones, quas silentio transeo, quamquam ad Graecam originem spectare videntur, non sunt Graecae e. g. genitivus finalis gerundii, quem Draegerus¹⁾ graecismum olim putavit attulitque exemplum ex Terent. Adolph. v. 270:

„Ne id adsentandi magis, quam quo habeam gratum facere existumes.“

excusari atque inveniri potest in sententiis umbricis, quas attulit Fridericus Leo.²⁾

5.

Nunc iam, cum disputatiuncula nostra ad umbilicum pervenire videatur, rem de nominibus propriis, quae in Terenti Adelphois occurrunt, quam paucissimis absolvam. Ac primum inter omnes constat comicos Romanos nomina personarum saepe numero mutavisse. Apud Plautum leguntur Graeca nomina senum, adulescentium, matronarum, dominorum grandi aevo ex. gr. Charmides, Nicobulus, Philoxenus. Graeca sunt nomina quae in *ἴππος* exeunt ex. gr. Argyrippus, Pamphilippus, cet.³⁾ Nomina propria personarum, quae in Terenti Adelphois leguntur, ad Graecam originem fere omnia sunt referenda. Micio (*Μικίων*) avari hominis et sordidi nomen esse videtur. Sunt vero, qui huius nominis rationem a *μικρός*, *μικρός*, *μικύς*, derivent nomenque ad *μικρολογία* hominis referre studeant. Nencini⁴⁾ Micionis nomen conferendum esse censet cum Graeco *Σμικρίνης*. Quae opinio mihi

1) Histor. Synt. II. p. 801 (Lipsiae 1878 ed.)

2) Plautin. Forsch. p. 92. adn. 3.

3) Cfr. Wilamowitz Aristot. u. Athen II. 29.

4) De Terentio eiusque fontibus p. 128.

quidem non probatur. Rationem notminis potius ab hominis statura deducendam esse puto. Quid enim? Nonne videmus Micionem in Adelphorum fabula non esse concinnum in brevitare respondendi, immo vero loquacem praecipue in monologis senem? Quod ad nomen Lampriae¹⁾ pertinet, dubitare par est, num apud Menandrum re vera Micio *Λαμπρίας* appellatus fuerit? Utut res se habet, Lampriae nomen ingenio atque moribus senis optime convenire nemo est, quin videat. Lamprias enim dicitur a *λαμπρός* nomenque est viri nobilis et liberalis, qualis re vera Micio in Adelphis apparet.²⁾ Alter senex Demea *ἀπὸ τοῦ δήμου* nomen habere videtur, Aeschinus *Ἀισχίνης ἀπὸ τοῦ αἴσχους*, appellatur. Ctesiphonis nomen splendorem patrimonii *τὸ τῆς κτήσεως φῶς* indicare videtur, Sannio Ieno *ἀπὸ τοῦ σαννίου* i. e. hasta dicitur. Graecum est nomen *Σωστράτη*, Sostrata, *Παμφίλη*, Pamphila, *Γέτης* Geta, *Κανθάρα ἀπὸ τοῦ κανθάρον* i. e. poculo, quo nutrices pueris potum praebebant.

6.

Quaestione de nominibus propriis personarum, quae in Terenti Adelphis occurrunt, breviter expedita, nunc nobis animadvertendum est, qua sollertia et quo ingenio usus sit Terentius in Adelphis componendis. Nam quae Cicero³⁾ in univcrsum de ratione vertendi, quam poetae scaenici imprimis comoediarum scriptores inierant, dixit illos exempla Graeca imitantes non verba verum sententiarum vim reddidisse eadem ad nostrum quoque poetam spectare videntur. Quicumque igitur quamvis negligenter quamlibet fabulam perlegerit, facile intellet Terentium semper operam magnam dedisse, ut populo placerent, quas ipse composuisset fabulas. Quod ut consequeretur, in fabulis vertendis magnum ingenium ostendit, facetias, proverbialia, verba audacissime ficta, usurpavit. Huc accedit, quod partim nonnulla, quae cum moribus Romanorum parum consonare videbantur, in vertendis fabulis mutavit, partim multa, quibus

¹⁾ Cfr. dissert. nostrae p. 13.

²⁾ Nomina personarum debent habere rationem et etymologiam secundum Donati adn. ad Adelp. 26. Cfr. praeterea Ritschelium in Quaestionibus onomastologicis comicis opusc. III. 301. sqq. et Carolum Dziatzko in ed. Adelphorum Lipsiae a. 1881 cur. (adn.)

³⁾ In Academ. I. 3. 10.

spectatorum aures offendi poterant, omisit. Quapropter in Adelphorum quoque fabula, cuius argumentum ex Attico exemplo sumptum esse omnes consentiunt, res ad Romanorum vitam pertinentes haud raro commemorat, et locutiones et sententias quasdam et proverbia ex sermone familiari petita affert. Atqui hoc est nobis semper animadvertendum poetam vitam et mores et consuetudinem Graecorum servavisse quotiescunque id sine spectatorum offensione fieri potuit.

In Adelphorum igitur fabula occurrunt saepe sententiae, quae magis originis Graecae quam Romanae vestigia prae se ferunt. Quas sententias magis ad Graecorum usum spectantes supra attuli. Quae autem omnia exposui, ut breviter comprehendam, videor in cap. I. mihi satis ostendisse Adelphorum duas priores actus secundi scaenas Sannionis monologo non excepto e Diphili fabula Synapothnescusin petitas esse. In cap. II. Menandri fragmenta, quae supersunt, cum singulis Adelphorum versibus contuli. In cap. III. autem locos, qui haud longe ab origine Graeca recedere videntur, attuli. Atque initium feci a sententiis, quae ad amicitiam colendam spectare videntur (1.), deinde paucis sententias ad tragicam artem pertinentes absolvi (2.), item ad philosophiam (3), postremo de graecismis (4.) atque de nominibus personarum (5.), quae in Adelphis rem agunt, paucis exposui.

II.

Część urzędowa.

I.

GRONO NAUCZYCIELSKIE.

przy końcu roku szkolnego 1897.

A) Do nauki przedmiotów obowiązkowych.

L.p.	Imię i nazwisko	Stopień służbowy	Uczył	Tyg. godzin
1	Józef Wójcik	Dyrektor	języka polskiego w VII.	3
2	Jan Nowak	Profesor	jęz. niemieckiego w V, VI, VII, VIII:—od marca gosp. kl. VIII.	16
3	Antoni Janik	Profesor	jęz. łacińskiego w Ia, IIIa, jęz. greckiego w IIIa; — gospodarz kl. Ia.	19
4	Ignacy Rychlik	Profesor	na urlopie	—
5	Jacek Zieliński	Profesor	hist. i geogr. w IIa, IIb, IIIa, IIIb, VI, VIII.	21
6	Walenty Głowiński	Profesor	na urlopie	—
7	Józef Czabański	Profesor	matemat. w IVa, IVb, V, VII; fizyki w IVa, IVb, VII; od marca matemat. w VI i VIII; fizyki w VIII, — gospodarz kl. IVa.	22 +8
8	Alexander Frączkiewicz	Profesor	jęz. łacińskiego w VI i VIII; jęz. grecc. w VI; matemat. w Ia; a od marca matemat. w IIIa, — gosp. kl. VI.	19 +3

L.p.	Imię i nazwisko	Stopień służbowy	Uczył	Tyg. godzin
9	Bronisław Swiba	Profesor	jęz. łacińskiego w VII; jęz. greckiego w IVb, V, VII, matemat. w Ib, — gospodarz kl. VII.	21
10	Ksiądz Mateusz Czopor, dr. teol.	Nauczyciel	religii w Ia, Ibc, II, III, IV, V, VI, VII, VIII	18
11	Józef Szydłowski	Nauczyciel	jęz. łacińskiego w IVa, V; jęz. grec. w VIII; a od marca matemat. w IIa, — gospodarz kl. V.	17 +3
12	Artur Passendorfer	Nauczyciel	jęz. polskiego w IIIa, V, VIII; jęz. niemiec. w IIIa, propedeutyki w VII i VIII; a od marca matemat. w IIb, — gosp. kl. IIIa.	17 +3
13	Antoni Kurpiel, dr. fil.	Nauczyciel	jęz. grec. w IIIb; jęz. polsk. w IIIb, IVa, IVb, VI; a od marca matemat. w IIIb, — gospodarz kl. IIIb.	20 +3
14	Józef Wierzbicki	Egzaminowany zastępca nauczyciela	jęz. łacińsk. w IVb; jęz. grec. w IVa; jęz. niemiec. w IVa, IVb; gospodarz kl. IVb.	18
15	Ignacy Krzyszkowski	Egzaminowany zastępca nauczyciela	jęz. łacińsk. w Ib, IIb, — gosp. kl. IIb.	16
16	Bronisław Starzecki	Zastępca nauczyciela	jęz. łacińsk. w Ic, IIIb; jęz. niemiec. w IIIb, — gosp. kl. Ic.	18
17	Kazimierz Strzelecki	Zastępca nauczyciela	jęz. łacińsk. w IIa; jęz. polsk. w IIa, IIb; rysunk. w IIa; matem. w Ic, — gosp. kl. IIa.	21
18	Kazimierz Jakiel	Zastępca nauczyciela	jęz. niem. w Ia, Ib, i IIa, — gosp. kl. Ib.	17
19	Mikołaj Lisinski	Zastępca nauczyciela	hist. natur. w Ia, Ib, Ic, IIa, IIb, IIIa, IIIb, V i VI; geogr. w Ia.	21
20	Antoni Strzelecki	Zastępca nauczyciela	jęz. polsk. w Ia, Ib; jęz. niem. w Ic, IIb.	17
21	Zefir Ćwikliński	Zastępca nauczyciela	rysunków w Ia, Ib, IIb, IIIa i IVa.	20
22	Jakób Forczek	Zastępca nauczyciela	geogr. w Ib, Ic; hist. i geogr. w IVa, IVb, V i VII.	20

B) Do nauki religii:

- a) grecko katolickiej: ks. Bazyli **Romanowski** — 7 godzin.
b) mojżeszowej: Abraham Berl **Rosenblum** — 8 godzin.

C) Do nauki przedmiotów nadobowiązkowych:

Historyi kraju rodzinnego: Jacek **Zieliński** w IIIa, IIIb, przez cały rok, a w I. półr. i w VIII. kl., po 1 godz. tygodniowo; w IVa, IVb i VII. w I. półr. 3 godz., w II. półr. 4 godz., Ignacy **Rychlik** a od kwietnia Jakób **Forczek**.

Języka ruskiego: Bronisław **Starzecki** w 3 oddziałach 4 godziny.
Gimnastyki: Jacek **Zieliński** w 6 oddziałach 6 godzin.

Kaligrafii: Walenty **Głowiński** w 2 oddziałach 2 godziny, a od kwietnia Jakób **Forczek**.

Śpiewu: Ignacy **Misicki** w 2 oddziałach 4 godz. w I. półroczu.

Zmiany w składzie grona nauczycielskiego

w roku szkolnym 1897.

J. E. Pan Minister wyznań i oświecenia nadał posadę nauczycielską w c. k. szkole realnej w Tarnopolu tutejszemu profesorowi, p. *Franciszce Voglowi* (reskr. z 21. VIII 1896. l. 21.047, int. Pr. R. S. K. z 5. IX 1896 l. 335), tudzież posadę nauczycielską w c. k. gimnazjum w Stanisławowie tutejszemu zastępcy nauczyciela, p. *Andrzejowi Szachnowiczowi* (reskr. 25. VI 1896. l. 15.441, int. Pr. R. S. K. z 18. VII 1896. l. 233); natomiast posadę nauczyciela religii rzymsko katolickiej w tutejszym zakładzie nadał ks. *dr. Mateuszowi Czoporowi*, katechecie gimnazjalnemu w Jasle; a Najprzewielebniejszy Ordynaryat biskupi o. ł. w Przemyślu zamianował pomocniczego katechetę tutejszego, ks. *Władysławu Makowca*, katechetą i kierownikiem żeńskiej szkoły wydziałowej im. św. Scholastyki w Przemyślu.

Wysoka c. k. Rada szkolna krajowa przeniosła do tutejszego zakładu zastępców nauczycieli: p. *Kazimierza Jakła* z gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie i p. *Mikołaja Lisińskiego* z gimnazjum piątego we Lwowie (reskr. z 26. VIII 1896. l. 18.198), a p. *Józefa Wierzbickiego* z gimnazjum w Stanisławowie

(reskr. z 14. IX 1896. l. 22.098), oraz zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego, p. *Antoniego Strzeleckiego*, zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie (reskr. z 14. IX 1896. l. 22.098).

Ponieważ profesor tutejszy, p. *Józef Dziewoński*, który przez ubiegły rok szkolny miał urlop (dla poratowania zdrowia, z początkiem b. r. szk. objął na nowo obowiązki nauczycielskie, przeto Wysoka Rada Sz. K. przeniosła jego zastępcę, p. *Karola Wawrosza* do gimnazjum brodzkiego (reskr. z 26. VIII 1896. l. 18.198). Gdy atoli p. *Dziewoński* od świąt Bożego Narodzenia ponownie zaniemógł, Wysoka Rada Sz. K. przeniosła na jego miejsce zastępcę nauczyciela z gimnazjum w Brodach, p. *Zefira Źwiklińskiego* (reskr. z 6. I 1897. l. 30.911 ex 1896.), który też objął tutaj naukę z początkiem drugiego półrocza, a p. *Józef Dziewoński* przeszedł z końcem kwietnia 1897. w stan stałego spoczynku (reskr. M. O. z 22. III 1897. l. 5739. int. Pr. R. S. K. z 15. IV 1897. l. 121).

Gdy w dniu 18. marca 1897. profesor tutejszy, p. *Ignacy Rychlik*, wybrany został posłem do Rady Państwa z miast Jarosław i Rzeszów, Wysoka Rada Sz. K. przeznaczyła na jego miejsce p. *Jakóba Forczka*, zastępcę nauczyciela z gimnazjum rzeszowskiego (reskr. z 24. III 1897. l. 6731).

Wysokie Ministerjum Oświecenia (reskr. z 31. V 1896. l. 12.524 int. R. S. K. z 30. VI 1896. l. 13.121) udzieliło zastępcy nauczyciela, p. *Ignacemu Krzyszkowskiemu*, zmniejszenia godzin tygodniowych nauki do połowy na przeciąg pierwszego półrocza r. sz. 1896/7.

Wysoka Rada Sz. K. przyznała dodatki pięcioletnie do płacy: *prof. Walentemu Głowińskiemu* pierwszy (reskr. z 15. IX 1896. l. 22.077) i *dyr. Wójcikowi* czwarty (reskr. z 9. X 1896. l. 23.985).

II.

ROZKŁAD NAUK.

I. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Zasady wiary i moralności katolickiej.
Jezyk łaciński 8 godz. tyg. Na podstawie gramatyki przerobiono prawidłowe formy deklinacyjne i konjugacyjne.

Z przykładów tłumaczone ustępy łacińskie i polskie, przy-
czem ćwiczone uczniów praktycznie w analizie i budo-
waniu zdań tudzież w składni najważniejszych rodzajów
zdań konjunktywnych. Począwszy od listopada co tydzień
jedna kompozycja.

Język polski 3 godz. tyg. Elementarna nauka o zdaniu peje-
dynczem i o złożonym; ze zdań pobocznych wzięto tylko
najpospolitsze. Nauka deklinacyi rzeczownika, przymio-
tnika i zaimka w głównych zarysach z uwzględnieniem
najważniejszych zasad głosowni. Elementarna nauka od-
miany rzeczownika; rozdzielanie wyrazów i interpunkcja.
Z Wypisów: czytanie, opowiadanie i deklamacja. Prace
piśm.: w I. półroczu co tydzień dyktat, w II. półr. w pierw-
szych 3 miesiącach dyktaty, w dwóch następnych dyktaty
i reprodukcye naprzemian.

Język niemiecki 6 godz. tyg. Przerobiono w całości ćwicze-
nia Germana - Petelenza sposobem przez autorów wska-
zany, t. j. tłumaczono ustępy niemieckie, poczem treść
ich przerabiano w rozmówkach z uwzględnieniem ściśle
przynależnego do każdej grupy materiału gramatycznego.
Memorowano około 20 ustępów niemieckich. Co tydzień
jedno zadanie szkolne.

Geografia 3 godz. tyg. Pojęcia wstępne z zakresu geografii
fizycznej i matematycznej tudzież ogólny opis części świata
pod względem fizycznym i politycznym, a przedewszystkiem
monarchii austriacko-węgierskiej i Galicyi.

Matematyka. 3 godz. tyg. W I. półr. Arytmetyka, w II. półr.
Arytmetyka 1 godz. i Geometrya 2 godz. tyg.

- a) **Arytmetyka.** Cztery główne działania liczbami całkowi-
tymi i dziesiętnymi. Działania liczbami wielogatunkowemi.
Ułamki zwyczajne.
- b) **Geometrya.** Pojęcia linii a w szczególności prostej, linii
kołowej i prostych w kole, pojęcia kąta i własności kątów,
o liniach równoległych i kątach wskutek przecięcia trzech
linii powstałych. Pojęcie trójkąta i rodzaje trójkątów.
Suma kątów w trójkącie i o kątach zewnętrznych. Co
lekeya ćwiczenie domowe. Co miesiąc zadanie szkolne
z arytmetyki i geometryi.

Historia naturalna 2 godz. tyg. Przez 6 miesięcy ssaki i owady, przez 4 miesiące letnie botanika.

Rysunki odręczne 4 godz. tyg. Począwszy od linii, jej podziału i wymiaru, linii równoległych, kątów, figur, prostokreślnych i umiarowych w zestawieniu ich do utworzenia ornamentu prostokreślnego, a skończywszy na liniach krzywych, kołach, elipsach i z tychże utworzonych ornamentach, rysowano wszystko bez użycia jakichkolwiek przyrządów z wolnej ręki ołówkiem.

II. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Historia starego testamentu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język łaciński 8 godz. tyg. Odmiany nieprawidłowe; praktyczne ćwiczenia jak w kl. I. Ważniejsze przysłówki, przyimki, spójniki, najważniejsze konstrukcje imiesłowowe i bezokolicznikowe, coniugatio periphrastica, gerundium i gerundivum. Wygłaszanie z pamięci. Co tydzień zadanie szkolne, od czasu do czasu zadanie domowe.

Język polski 3 godz. tyg. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczym i o zdaniu złożonym; ze zdań pobocznych tylko najpospolitsze. Nauka o deklinacji rzeczownika, zaimka, przymiotnika i liczebnika z uwzględnieniem form nieprawidłowych i wyjątkowych; rozdzielanie wyrazów i interpunkcyj. Z Wypisów: czytanie, opowiadanie i deklamacja. Prace piśm.: stósownie do potrzeby dyktat, zadania szkolne i domowe naprzemian trzy razy w miesiącu.

Język niemiecki 5 godz. tyg. Jak w I. kl.; część gramatyczną, w szczególności odmianę imion i słów, przyimki i spójniki opracowano praktycznie; reprodukcja rozbieganych i objaśnianych ustępów niemieckich, tłumaczenie niektórych ustępów polskich, memorowanie ustępów poet. niekiedy prozaicznych. Ćwiczenia piśmienne co tydzień, dyktaty, streszczanie objaśnianych ustępów, lub tłumaczenie z polskiego na niemieckie. Raz na miesiąc zadanie domowe.

Geografia 2 godz. tyg. Szczegółowa geografia fizyczna i polityczna Afryki i Azji. Poziomy i pionowy układ Europy. Szczegółowa geografia południowej i zachodniej Europy.

Historya 2 godz. tyg. Dzieje starożytnego Wschodu, Greków i Rzymian do upadku państwa zachodnio-rzymskiego.

Matematyka 3 godz. tyg. Naprzemian Arytmetyka i Geomerya.

a) **Arytmetyka**: Działania ułamkami zwyczajnymi, stosunki, proporcye, reguła trzech pojedyncza, rachunek procentowy pojedynczy.

b) **Geometrya**: Przystawanie trójkątów, zastosowanie tegoż. Prawa o trójkątach równoramiennych, bliższe własności koła i linii prostych w kole; czworoboki i wieloboki umiarowe. Ćwiczenia i zadania jak w kl. I.

Historya naturalna 2 godz. tyg. Przez 6 miesięcy ptaki, gady płazy ryby i bezkręgowce z wyjątkiem owadów. Przez 4 miesiące letnie botanika.

Rysunki odręczne 4 godz. tyg. Zaczawszy od najprostszych symetrycznych form krzywoliniowych, rysowano ornamenta płaskie podług wzoru wykonywanego na tablicy przez nauczyciela i podług wzorów Grandauera i Andela; pierwsze zasady perspektywy prostej.

III. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Historja biblijna nowego zakonu.

Język łaciński 6 godz. tyg. Składnia zgody, przyimki, składnia rządu. Ćwiczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na łaciński. Czytano z Neposa żywoty: Aristidesa, Cimona, Epaminondasa, Pelopidasa, Miltiadesa, Temistoklesa. Czytano prywatnie i Hannibala. Celniejszych ustępów uczono się na pamięć. Co miesiąc 1 zadanie domowe, 2 szkolne.

Język grecki 5 godz. tyg. Z głosowni najpotrzebniejsze reguły, deklinacya, stopniowanie przymiotników i przysłówków, konjugacya czterech pierwszych klas czasowników I. konjugacyi. Ćwiczenia odpowiednie. W II. półroczu co miesiąc 2 zadania.

Język polski 3 godz. tyg. Z gram. nauka o interpunkcyi, w związku z nią przegląd najważniejszych zdań współrzędnie i podrzędnie złożonych; systematyczna nauka deklinacyi z uwzględnieniem tych praw głosowni, które do zrozumienia przemian samogłosek lub spółgłosek we

fleksyi imion były konieczne; składnia rządu; wyrazy nieodmienne.

Przeczytano częścią w szkole częścią w domu całe Wypisy, objaśniano i zdawano z nich sprawę w wielorakich kierunkach. Deklamowano dziesięć krótszych i dłuższych ust pów przeważnie poetycznych.

Zadania dwa na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Powtórzenie deklinacyi i konjugacyi. Nauka o zdaniu pojedynczem. Składnia zgody i rządu. Czytano, objaśniano i opowiadano ustępy niemieckie, deklamacya ustępów poetycznych. Rozmówki praktyczne na podstawie lektury szkolnej. Co miesiąc dwa zadania naprzemian domowe i szkolne.

Geografia 1½ godz. tyg. Geografia polityczna północnej, środkowej i wschodniej Europy, Ameryki i Australii.

Historia 1½ godz. tyg. Dzieje wieków średnich.

Matematyka 3 godz. tyg. Naprzemian Algebra i Geometrya.

a) **Algebra.** Pojęcia liczb ogólnych. Cztery główne działania liczbami ogólnymi. Podnoszenie do kwadratu i wyciąganie drugiego pierwiastka.

b) **Geometrya.** Równość powierzchni figur płaskich, przemiany figur geometrycznych, pomiar powierzchni figur prostokreślnych i koła. Proporcjonalność linii, podobieństwo trójkątów, prawa wynikające z podobieństwa trójkątów, podobieństwo wieloboków. Ćwiczenia i zadania jak w kl. II.

Nauki przyrodnicze 2 godz. tyg. W I. półroczu **Fizyka.** Ogólne i szczególne własności ciał. Nauka o cieple, źródła ciepła i najważniejsze rzeczy z ciepła promienistego. Z chemii wstępne pojęcia, opis najważniejszych pierwiastków i połączeń takowych, z uwzględnieniem procesu palenia na podstawie doświadczeń.

W II. półroczu **Mineralogia.** Opisanie ważniejszych i najwięcej rozpowszechnionych minerałów i skał oraz okazywanie takowych uczniom podczas objaśnienia i podczas egzaminowania.

Rysunki odręczne 4 godz. tyg. Główne zasady rysunku perspektywicznego. Rysowano z modeli drewnianych i gipsowych. Równocześnie i to naprzemian ćwiczono uczniów w rysunku z wzorów Andela, zaznajamiając ich z użyciem

ółówka, pióra, pędzla i farb. W końcu wykonywano łatwiejsze rysunki z pamięci. Perspektywa prosta i konstrukcye.

IV. K l a s a.

Religia 6 godz. tyg. Nauka o obrzędach kościoła katolickiego.

Język łaciński 6 godz. tyg. Z gramatyki użycie czasów i trybów, consecutio temporum, zdania poboczne, infinitivus, oratio obliqua, participium, gerundium, supinum; zasady prozody i metryki, hexameter daktyliczny.

Ćwiczenia w tłumaczeniu z języka polskiego na łaciński. Czytano z Caesara de bello Gallico I. IV. VI. 1-24. Od połowy drugiego półrocza czytano Ovidiusa Hetamorph. I. Lektura prywatna: Caesar de bello Gall. lib. II. III. i V. Deklamacya z Caesara i Ovidiusa. Co miesiąc dwa zadania szkolne i jedno domowe.

Język grecki 4 godz. tyg. Uzupełnienie konjugacyi pierwszej, konjugacya druga i czasowniki nieprawidłowe; okolicznościowo składnia rządu i czasownika.

Tłumaczenie przykładów odpowiednich.

Co miesiąc dwa zadania, aaprzemian szkolne i domowe.

Język polski 3 godz. tyg. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika. Nauka z zdaniu złożonem, okresie, szyku i wierszowaniu. Czytanie, objaśnianie, opowiadanie, deklamacya. Co dwa tygodnie ćwiczenia piśmienne, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Wypisy Germana-Petelenza przerobioną w całości. Deklamacya ustępów poetycznych, memorowanie ustępów prozaicznych. Z gramatyki Petelenza wzięto naukę o przypadkach, szyku wyrazów i zdaniu pobocznem. Co miesiąc dwa zadania, naprzemian szkolne i domowe.

Geografia 2 godz. tyg. Fizyczna i polityczna geografia austriacko-węgierskiej monarchii.

Historya 2 godz. tyg. Dzieje nowożytne.

Matematyka 3 godz. tyg. Naprzemian Algebra i Geometrya.

a) **Algebra.** Nauka o równaniach stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych, tak ustawionych jak nieustawio-

nych. Reguła trzech złożona, rachunek procentowy, dyskontu, terminu, spółki i mieszaniny.

b) **Geometria.** Pojęcia stereometryczne. Rodzaje brył, powierzchni i objętości graniastosłupów, walców, ostrosłupów, stożków, całych kul. Wielościany.

Fizyka 3 godz. tyg. Na podstawie podręcznika wzięto naukę o magnetyzmie, elektryczności, o ruchu punktu i ciał w ogólności, maszyny pojedyncze, naukę o równowadze i ruchu cieczy, tudzież o równowadze i ruchu gazów, o głosie i o świetle — wszystko na podstawie doświadczeń; wreszcie elementa z kosmografii.

Rysunki odręczne 4 godz. tyg. Ornamenta płaskie krzywoliniżne w stylu greckim, rzymskim i maurytańskim, przyczem objaśniano rozwój ornamentyki, jej rodzaje i charakterystykę pojedynczych stylów na stósownie obranych wzorach. Rysunek z modeli gipsowych i dalszy ciąg rysunku perspektywicznego w zastósowaniu do przedstawienia odpowiednich przedmiotów technicznych.

V. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Ogólna nauka wiary katolickiej.

Język łaciński 6 godz. tyg. Z gramatyki: Powtórzenie i uzupełnienie składni zgody i rzędu. Ćwiczenia stylistyczne na podstawie lektury. Czytano Liviusa I. i XXI. Ovidiusa Carmina selecta. Deklamacya z Ovidiusa. Lektura prywatna: z Liviusa ks. II. i XXII. z Ovidiusa Met. niektóre ustępy.

Jedno zadanie szkolne co miesiąc.

Język grecki 5 godz. tyg. Z gramatyki powtórzenie i uzupełnienie morfologii, syntaxis casuum, przyimki. Czytano Xenoph. Anabasis (wraz z prywatną lekturą), Cyropedę w wyimkach; Hom. Ilias I. i III. Deklamacya z Homera I. 1--51. Ćwiczenia gramatyczne na podstawie lektury. Co półroczu cztery zadania szkolne.

Język polski 3 godz. tyg. Nauka poezyi i prozy. Naważniejsze obrazy i figury. Oprócz lektury zawartej w Wypisach, przeczytano w całości „Pana Tadeusza“ Mickiewicza. Deklamacya piękniejszych ustępów. Zadań po 7 w półroczu.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytanie wypisów Wernera.:

pryw. lektóra: „Die deutsche Heldensage“, Goethego „Reineke Fuchs“. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. 7 zadań półrocznie.

Historya i geografia 3 godz. tyg. Historya starożytna aż do podbicia całych Włoch przez Rzym. Z geografii powtórzenie odpowiednich części.

Matematyka 4 godz. tyg. Algebra 2 godz. Geometrya 2 godz.

a) **Algebra**: Pojęcia liczb szczególnych i ogólnych, rozszerzenie pojęcia liczb przez wprowadzenie ilości dodatnich i ujemnych, układy liczb, w szczególności dziesiętkowy, cztery główne działania ogólnymi liczbami całkowitemi, podzielność liczb, ułamki zwyczajne, dziesiętne, cztery główne działania uławkami, stosunki, proporcye pojedyncze, złożone i zastosowania proporcyi. Nauka o równaniach w ogólności, a o równaniach I. stopnia w szczególności, i to o jednej i więcej niewiadomych.

b) **Geometrya**: Pojęcia geometryczne, linie, kąty, trójkąty, czworo- i wieloboki, proporcjonalność linii, podobieństwo figur płaskich, obwody i powierzchnie figur prostokreślnych, linia kołowa, proste i kąty w kole, położenie kół, wieloboki wpisane i opisane na kole, pomiar koła i jego części tudzież zastosowania.

Co miesiąc zadanie szkolne, a co lecy ćwiczenia domowe.

Historya naturalna 2 godz. tyg.

a) w I. półr. **Mineralogia** na podstawie podręczn. Łomnickiego.

b) w II. półr. **Botanika** na podstawie podręcznika Rostafin-
skiego.

VI. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Szczegółowa nauka wiary katolickiej.

Język łaciński 6 godz. tyg. Powtórzenie i uzupełnienie skądni słowa. Ćwiczenia stylistyczne na podstawie lektury. Czytano Sall. De conjur. Catil. Cic. in Catil. I. Vesg., Eccl. I. i V. Georg. II. „Laudes Italie“. „De apium ingenio atqu morbus“. Aen I. II. Lekt. pryw: Sall. Bellum Jugurth. Cicero in Catil. oratio II. i III. wedle wyboru uczniów. Deklamacya z Sall. i Verg. Co miesiąc jeeno zadanie szkolne.

Język grecki 5 godz. tyg. Czytano Xenoph. Memorab. I. Hom. Il. VI. VII. XVI. XXII. Jako lekt. pryw. inne księgi Il. wydle wyboru uczniów. Herod. ks VI. Z gram. składnia do infin. (excl.) Co tydzień ćwiczenie stylistyczne na podstawie Xenoph. Pamiętników. Co półrocze 4 zadania szkolne. Deklamacya z Hom. Il.

Język polski 3 godz. tyg. Z historyi literatury: Od jej początku do końca XVIII. wieku. Lektura ważniejszych wyjątków z dzieł pisarzy od połowy XVI. do XVIII. wieku — wszystko podług Wypisów. — Deklamacya kilku ustępów z Trenów Kochanowskiego i innych ważniejszych i piękniejszych poematów XVIII wieku. W całości przeczytano wszystkie dzieła instrukcyą objęte. — Zadań siedm na półrocze.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytanie wypisów Wenera, pryw. lektura: „Minna von Barnhelm“, i „Prinz von Homburg“. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. 7 zadań półrocznie.

Historya i geografia 3 godz. tyg. Dzieje rzymskie od podbicia całej Italii. Dzieje średniowieczne. Z geografii powtórzenie odpowiednich części.

Matematyka 3 godz. tyg. Algebra i Geometrya naprzemian.

a) **Algebra**. W I. półroczu: Pojęcia potęg i pierwiastków, działania ilościami potęgowymi i pierwiastkowymi, podnoszenie wielomianów do kwadratu i sześciannu, pierwiastkowanie, pojęcia i działania liczbami niewymiernymi i urojonemi. W II. półroczu: Nauka o logarytmach, nauka o równaniach II. stopnia o jednej niewiadomej, związki między współczynnikami i ilościami stałymi a pierwiastkami, ustawianie zrównań mających dane pierwiastki.

b) **Geometrya**. W I. półroczu: Stereometrya na podstawie podręcznika: Geometrya dla klas wyższych Mocnika — Dra Staneckiego wyd III; w II. półroczu: funkcyje goniometryczne, rozwiązywanie trójkątów prostokątnych, twierdzenie Carnota, rozwiązywanie trójkątów ogólnie na podstawie danych ilości.

Historya naturalna 2 godz. tyg. Zoologia podług podręcznika Dra Petelenza.

VII. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Etyka chrześcijańsko katolicka.

Język łaciński 5 godz. tyg. Szyk wyrazów w zdaniu łacińskim, peryod, nieforemności w tworzeniu zdań, figury krasomowcze. Ćwiczenia stylistyczne na podstawie lektury Przeczytano: Cic. in Cat. or. IV i pro Milone Cato maior. Jako pryw. lekturę: Cic. de imp. Cn. Pom., Laelius, in Cat. II– III. według wyboru uczniów. Verg. Aen. VI. XI. XII. pryw. lekt. inne ks. — Pięć zadań szkolnych co półrocze.

Język grecki 4 godz. tyg. Czytano Dem. Philip. I. Olynth. II. i *περὶ εἰρήνης*. Hom. Od. I, V, IX, XXII, XXIV, kursorycznie VI. prywatnie II. III. XI. nadto Demost. Olynt. II. Deklamacya obowiązkowa i dobrowolna z Demostenesa i Homera. Co tydzień ćwiczenie stylistyczne — co półrocze 4 zadania szkolne.

Język polski 3 godz. tyg. Z historyi literatury: Z okresu Stanisławowskiego od W. Bogusławskiego. Okres Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego, okres romantyczny aż do Fredry włącznie — podług Wypisów.

Czytano wyjątki z dzieł tych okresów literatury podług Wypisów, oprócz tego w całości: Powrót Posła Niemcewicza; Mickiewicza: Ballady, Grażynę, Konrada Wallenroda, Pana Tadeusza, Dziady; Maryę Malczewskiego; Zemstę, Nikt mię nie zna, Śluby Panieńskie Fredry. Niektóre z tych utworów przeznaczono do domowej lektury. Deklamacya. Zadań 5 na półrocze.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytanie Wypisów Wenera; pryw. lektura: „Hermann und Dorothea“, „Jungfrau von Orleans“, „Wallensteins Tod“.

Zadań 5 na półrocze.

Historya i Geografia 3 godz. tyg. Dzieje nowożytne z uwzględnieniem wewnętrznego rozwoju państw europejskich i ich geografia.

Matematyka 3 godz. tyg. a) Algebra: równania oznaczone II. stopnia o dwóch i więcej niewiadomych; równania nieoznaczone (dyofantyczne) I stopnia; ułamki łańcuchowe;

szeregi arytmetyczne i geometryczne, rachunek procentowy złożony; nauka o kombinacjach, symbolika, wzór binomialny Newtona z zastosowaniami.

b) Geometria: Powtórzenie trygonometrii płaskiej z zastosowaniem. Analityka płaska i przecięcia stożkowe.

Fizyka 3 godz. tyg. Ogólne własności ciał, mechanika ciał stałych, ciekłych i lotnych, nauka o ciepłe i chemia.

Propedeutyka filozofii 2 godz. tyg.

Główne zasady logiki, pojęcia sądy i wnioski; nauka o metodzie w umiejętnych badaniach w ogólnych zarysach

VIII. K l a s a.

Religia 2 godz. tyg. Historia kościoła katolickiego.

Język łaciński 5 godz. tyg. Czytano Hor. C. I. 1, 3, 10, 11, 12, 14, 18, 22, 24, 29, 35, 37, II. 2, 3, 7, 10, 13, 14, 17, 20, III. 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 30; IV. 2, 3, 9, Epodon 1, 2, Sat. I. 1. 6. Epist. I. 1, 2, 7, 10. Tacit. Ann. ks. I—III. w wyjątkach. 48. Deklamowano Hor. C. I. 1. 3., Lektura pryw: niektórzy uczniowie przerabiali ody lub satyry wyd. szkol. Co tydzień ćwiczenia stylistyczne na podstawie autora, co miesiąc zadanie szkolne.

Język grecki 5 godz. tyg. Czytano: Platona Apolog., Kritona, 4 ostatnie ustępy z Phaedona, Sofoklesa, Antygonę Od. ks. V. VI. Pryw. czytali uczniowie niektóre utwory Plat., Sofokl., Homera Iliad., lub Odyss. W półroczu 4 zadania szkolne. Deklamacya z Elektry.

Język polski 3 godz. tyg. Z historii literatury podług Wypisów od Słowackiego aż do Szujskiego włącznie. Lektura ważniejszych wyjątków z pisarzy, historią literatury powyższą objętych, podług Wypisów; prócz tego rozbierano: Pana Tadeusza, Konrada Wallenroda i Dziady z Mickiewicza; Irydyona i Przedświt z Krasińskiego; Balladynę, Lillę Wenedę, Bieleckiego ze Słowackiego; Zemstę z Fredry; Maryę z Malczewskiego. Nadto wiele utworów treści powieściowej i dramatycznej czytali uczniowie prywatnie i zdawali z nich przygodnie sprawę w szkole.

Zadań w I. półroczu 5, a w II. 3.

Język niemiecki 4 godz. tyg. Czytanie Wypisów Wenera,

prywatna lektura: „Wilhelm Tell“ „Iphigenie auf Tauris“
i „Julius Caesar“.

Zadań w I. półroczu 5, w II. zaś 3.

Historia i geografia 3 godz. tygodniowo. Dzieje monarchii austro-węgierskiej. Statystyka monarchii austro-węgierskiej. Powtórzono historię grecką i rzymską.

Matematyka 2 godz. tygodniowo. a) **Algebra**: powtórzono działania liczbami całkowitymi i ułamekami, równania I. II. stopnia oznaczone o jednej i więcej niewiadomych, równania dyofantyczne, ułamki łańcuchowe, szeregi, kombinacje, rachunek procentowy pojedynczy i złożony, wzór Newtona i własności trójkąta Pascala.

b) **Geometria**: Powtórzono planimetryę, stereometrię, goniometrię i trygonometrię płaską i analitykę płaską — wszystko na przykładach i zastosowaniach.

Fizyka 3 godz. tygodniowo. Magnetyzm i elektryczność, nauka o ruchu falowym, głosie, świetle i kosmografii — tudzież pobieżnie powtórzono działy wzięte w klasie VII.

Propedeutyka filozofii 2 godz. tygodniowo. Psychologia.

B) Religia.

Religia obrz. gr. kat. według planu dla nauki religii obrz. rzym. katol.

Religia mojszowa.

I. klasa. Historia biblijna do śmierci mojsza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań.

Modlitwa poranna i błogosławieństwa. (Modlitwy stołowe).

II. klasa. Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objasnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty.

Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa. Historia biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy nauki główne wyznania mojszowego. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św.

Modlitwa na sobotę. Helell. Abinu malkenu.

IV. klasa. Historia Izraelitów pod panowaniem Syrii. Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar Kochba.

Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych.

Modlitwy na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

V. klasa. Objasnienie 13 artykułów wiary według Maimonidesa. Ustawy moralne i etyczne.

Wybór ustępów z Pentateuchu (według chrestomatyi) z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

VI. klasa. Moralność i etyka na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców „Pirke Abot“.

Wybór z pism historycznych proroków z objaśnieniami jak w klasie V.

VII. klasa. Moralność i etyka na podstawie 4. 5. i 6. rozdziału w Pirke Abot.

Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremiasza, psalmów, Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami jak w kl. V.

VIII. klasa. Historia Żydów w diasporze z biografiami najświetniejszych mężów. Historia żydów w Polsce.

C) Przedmioty nadobowiązkowe.

Historja kraju rodzinnego. W kl. III. wzięto odnośny materyał aż do r. 1492., w kl. IV. resztę aż po czasy najnowsze; w kl. VII. dzieje Polski i Rusi od w. X. do połowy w. XVII, a w kl. VIII. do upadku Rzeczypospolitej. Dzieje porozbiorowe.

Język ruski. Języka ruskiego uczono w trzech oddziałach i to w I. i II. oddziale po 1, a w III. oddziale po 2 godz. tygodniowo.

Oddział I. (dla Polaków). Czytanie wszystkich rodzajów druku, pisanie ruskimi głoskami z elementarza. Nadto ćwiczyli się uczniowie w mówieniu na podstawie czytanych ustępów z czytanki na II. kl. szkół średnich. Dyktaty i ćwiczenia stylistyczne.

Oddział II. Z gramatyki uczono ważniejszych zasad pisowni ruskiej, odmiany rzeczownika, zaimka, przymio-

tnika i liczebnika przygodnie. Z wypisów na II. klasę szkół średnich przeczytano z 30 ustępów. Cenniejsze ustępy objaśniano i opowiadano; niektórych poetycznych uczyli się uczniowie na pamięć. Co miesiąc dyktat lub wypracowanie.

Oddział III. Z gramatyki zasady pisowni. Inne zasady gramatyczne omawiano przy zadaniach. Do lektury używano Wzorów poezji i prozy Dra K. Łuczakowskiego na V. kl. szkół średnich. Zapoznano także uczniów z życiorysami cenniejszych pisarzy współczesnych, zwłaszcza tych, których utwory znajdują się w Wypisach. Ćwiczenia w frazeologii ruskiej. Co miesiąc zadanie piśmienne, na przemian szkolne i domowe.

Gimnastyka. W 6 oddziałach po jednej godzinie tyg.

Kaligrafia. Nauka kaligrafii odbywała się w dwóch oddziałach po 1 godzinie tygodniowo. Pisano pismem polskim i niemieckim podług wzorów wypisanych przez nauczyciela na tablicy i w zeszytach.

Śpiew w dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo w I. półr.

III.

Temata polskie wypracowań piśmienych dla klas wyższych.

Klasa V. 1. W jaki sposób Eneasz po wyjściu z ojczyzny założył i utrwalił nowe siedziby w Italii (Opowiadanie na podst. I. ks. Liwiusza). 2. Wieczór letni na wsi (Opis według Pana Tadeusza ks. I.) 3. Śmierć Grażyny. 4. Jesień na wsi i zajęcia rolnika w tej porze roku (Obrazek). 5. Opis pożaru. 6. Pogrzeb Tadeusza Kościuszki (Na podst. elegii K. Ujejskiego). 7. Śmierć Stolnika (Na podst. lekt. szkol.) 8. Młodość Serwiusza Tulliusza i wstąpienie jego na tron (Na podst. lekt. łac.) 9. Ekspozycja epopei „Pan Tadeusz”. 10. Osnowa Wiesława. 11. Wiosna (Opis). 12. Filemon i Baucis (Opowiadanie na podst. Owidyusza). 13. Opis Jarosławia. 14. Główna sprawa dramatu Szekspira „Makbet”.

Klasa VI. 1. Złoto a żelazo (Porównanie). 2. Tok myśli zawartych we wstępie Katyliny Sallustiusza. 3. Na czym zasadza się w pojęciu Reja poczciwy żywot człowieka. (Na podst. lekt. szkol.) 4. Organizacya Akademii krakowskiej w wieku XV. 5. Życie ziemiaństwa polskiego w XVI w. (Na podstawie ustępów w szkole czytanych). 6. Spór Alexandra z Antenorem na radzie trojańskiej (Odprawa posłów greckich). 7. Spisek Katyliny (Na podst. lekt. łącz.) 8. Unia brzeska. 9. W czym, zdaniem Skargi, objawia się „ona czwarta piekielna wolność”. (4 kaz. sejm.) 10. Rozkład treści I. Bukoliki Wergiliusza. 11. Tok myśli zawartych w wierszu Kochowskiego: „Królewska na tron droga Najj. monarchy Jana III. 12. Obrona Częstochowy (Na podst. „Potopu“). 13. Zalety i wady literatury w trzecim okresie. 14. Bitwa pod Lachowiczami. (Na podstawie pamiętników Paska).

Klasa VII. Alluzye w „Powrocie posła“ Niemcewicza do stosunków politycznych w Polsce. 2. Przyczyny reformacyi w Niemczech. 3. Stanowisko Demostenesa wobec zaborczej polityki Filipa Mecedońskiego. 4. Rozwinąć i uzasadnić zdanie Wężyka:

„Nie wyższego — bez ofiar — Bóg z nas nie wywoła;

„A kim tylko zawładnie chęć do ofiar szczerą,

„Ten z uśmiechem na ustach żyje i umiera“. (Bezkról. Pierwsze, V. 1.)

5. Treść ballady: „Alpuchara“ i jej związek z całością poematu. 6. Czyn bohaterski Grażyny. 7. Gustaw a Konrad w „Dziadach“. 8. Wina i pokuta Jacka Soplicy. 9. Znaczenie Kazimierza Wielkiego dla cywilizacyi Polski. 10. Rozwój akcyi w „Zemście“ Fredry.

Klasa VIII. 1. Kto bardziej nieszczęśliwy: ślepy czy głuchy? (Na podst. nauki psychol.) 2. Pokonywanie trudności jest najlepszym środkiem do wyrobienia siły fizycznej i moralnej. 3. Charakterystyka Irydiona. 4. Jak odpiera Sokrates zarzuty swych oskarżycieli? (Na podst. lekt. grec.) 5. O ile położenie geograficzne Europy wpłynęło na rozwój jej kultury. 6. Pierwiastek patryotyczny w literaturze po r. 1830. 7. Na jakich podstawach opierała Austria swe prawa do korony czeskiej i węgierskiej? 8. Na jakich pierwiastkach rozwinęła się literatura okresu VIII.

Temata niemieckie.

Klasa V. 1. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 2. Das Pferd und seine Verwendung. 3. Androklus erzählt vor dem Kaiser von Rom sein Abenteuer mit dem Löwen. 4. Meine Wohnung (Eine Beschreibung). 5. Die Rückkehr der Zehntausend. (Eine Erzählung auf Grund des Schulunterrichtes). 6. Die Kraniche des Ibykus (Inhaltsangabe). 7. Die Entdeckung Ninives. (Eine Erzählung auf Grund des Schulunterrichtes). 8. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 9. Siegfrieds Tod. (Eine Erzählung nach dem Nibelungenliede). 10. Kampf der Horatier mit dem Curiatiern. (Auf Grund des Schulunterrichtes). 11. Schillers Gedicht: „Die Bürgschaft“ in Prosa zu erzählen. 12. Der doppelte Schwur der Besserung. (Eine Erzählung auf Grund d. Schullectüre. 13. Hannibals Unterhandlungen mit Scipio. (Grillparzers „Hannibal“.) 14. Der Frühling. (Eine Beschreibung).

Klasa VI. 1. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 2. Der Herbst (Eine Schilderung). 3. Schillers Gedicht: „Der Graf von Habsburg“ in Prosa zu erzählen. 4. Es ist an einem beliebigen Beispiele die Wahrheit des Sprichwortes: „Wer anderen eine Grube gräbt, fällt selbst hinein“, zu zeigen. 5. Don Quixote reitet vom Hause weg, um Abenteuer zu suchen. („Don Quixote“ von Cervantes). 6 Inhaltsangabe des ersten Aufzuges von Lessings „Minna von Barnhelm“. 7. Die Geschichte des Ringes in Lessings „Minna von Barnhelm“. 8. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. 9. Inhaltsangabe des 1. Aufzuges von Kleits „Prinz von Homburg“. 10. Die Schlacht der Ostgothen am Fusse des Vesuvs. (Auf Grund des Schulunterr.) 11. Die Fabel in Lessings „Minna von Barnhelm“. 12. Die Schlacht der Ostgothen bei Taginä. (Auf Grund des Schulunterrichtes). 13. Welche Anstalten trifft der Ritter, um den Kampf mit dem Drachen zu bestehen? (Schillers „Kampf mit dem Drachen“). 14. Die Schlacht bei Ferbellin. (Kleits „Prinz von Homburg“.)

Klasa VII. 1. Das gute Beispiel ist der beste Lehrmeister. (Eine Abhandlung). 2. Hüons Ankunft nach Bagdad. (Wielands „Oberon“). 3. Prinz von Homburg. (Eine Charakterzeichnung). 4. Das Leben des Simplicius Simplicissimus beim Einsiedler. („Simplicius Simplicissimus von Grimmelshausen). 5. Klopstocks

Leben und Wirken. (Auf Grund des Schulunterrichtes). 6. Leben und Charakter der Jungfrau v. Orleans bis zur Königskrönung in Rheims. (Schillers „Jungfrau von Orleans“). 7. Welche Gründe bestimmen Hermann zu dem Entschlusse die Waffen zum Schutze des Vaterlandes zu ergreifen. (Goethes „Hermann u. Dorothea“). 8. Marquis von Posa (Ein Charakterbild). 9. Das Fest im Walde (Vossens „Luise“). 10. Goethes Jugend. (Auf Grund des Schulunterrichtes).

Klasa VIII. 1. Napoleon und Hannibal (Eine Parallele). 2. Max Piccolominis Heldentod. (Schillers „Wallensteins Tod“). 3. Demetrius vor dem Reichstage zu Krakau. (Schillers „Demetrius“). 4. Die Fabel in Schillers „Braut von Messina“. 5. Schillers und Goethes gemeinsame Wirksamkeit. (Auf Grund des Schulunterrichtes). 6. Schuld und Sühne des Orestes. (Goethes „Iphigenie auf Tauris“). 7. Wilhelms Tells Meisterschuss. (Schillers „Wilhelm Tell“). 8. Schlemihls Leben und Charakter. (Peter Schlemihl).

IV.

Egzamin dojrzałości.

Piśmienna część egzaminu dojrzałości odbyła się w dwóch oddziałach w dniach 10.—15. maja.

Abituryenci mieli następujące temata do opracowania:

I. z języka łacińskiego: a) przekład polsko-łaciński: Gindeli-Markiewicz, Dzieje powszechne (Rzeszów 1879) I. str. 226. od słów: „Gallowie podbiwszy“ . . . do słów: „wszelkiej zmayı“. b) przekład łacińsko-polski: Liv XXX. 32. od słów: „In castra“ . . . do słów: „aciem clausit“.

II. z języka greckiego: Platon Gorgias c. 79.

III. z języka polskiego: Wpływ wynalazków na rozwój cywilizacyi.

IV. z języka niemieckiego: Schuld und Sühne der Jungfrau von Orleans. (Schillers „Jungfrau von Orleans“.)

V. z matematyki: 1. Rozwiązać równanie:

$$\sqrt{x+\sqrt{10}} + \sqrt{x-\sqrt{10}} = \sqrt{6x-11}$$

2. Promień podstawy stożka prostego $r=14$ cm., bok $s=50$ cm. W jakim oddaleniu od wierzchołka trzeba przeciąć bok s , aby płaszczyzna poprowadzona przez ten punkt równoległe do podstawy dzieliła powierzchnię pobocznicę tegoż stożka na dwie równe części. Również podać objętość obu powstałych brył.

3. Do rozwiązania trójkąta ABC dane są boki $a=570$ cm., $b=350$ cm., a kąt $\alpha=103^{\circ}20'$. Z punktu D, który leży na boku b , w odległości $\frac{4}{7} b$ od wierzchołka A poprowadzić prostą DaX tak, aby powierzchnia trójkąta została podzielona na dwie równe części. Obliczyć długość odcinka AX. i podać stosunek jego długości do długości całego boku c , na którym leży punkt szukany.

Do piśmiennego egzaminu dojrzałości przystąpiło 26 abiturientów, i to 25 publicznych i 1 eksternista. Ustny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 25.—31. maja pod przewodnictwem c. k. krajowego Inspektora szkół, W.P. Em. Dworskiego.

Wynik egzaminu był następujący:

a) z publicznych:

świadectwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymało	3
świadectwo dojrzałości	13
pozwolenie powtórzenia z jednego przedmiotu	7
reprobowano na rok	2
	Razem 25

b) 1 eksternista reprobowany na rok.

Wykaz abiturjentów,

którzy otrzymali świadectwo dojrzałości w r. 1897.

L. p.	Imię i nazwisko	Religii	ma lat	uczeszczał do gimn. lat	uznany za	przyszły zawód
1	Czadowski Józef	rz. k.	20	8	dojrzałego	n i o z n o z o n y
2	Grocholski Stanisław	rz. k.	19	8	"	
3	Haar Hersz	mojż.	19	8	"	
4	Kalimon Jan	gr. k.	24	11	"	
5	Kończ Józef	rz. k.	23	8	"	
6	Krupiński Marcin	rz. k.	21	9	"	
7	Kultys Zdzisław	rz. k.	18	8	dojrz. z odzn.	
8	Ludkiewicz Stanisław	gr. k.	18	8	"	
9	Łukasiewicz Bronisław	rz. k.	18	8	dojrzałego	
10	Majewicz Wojciech	rz. k.	21	8	"	
11	Mudrecki Stefan	gr. k.	21	9	"	
12	Ornstein Samuel	mojż.	20	9	"	
13	Pomeranz Jakób	mojż.	20	8	"	
14	Stankiewicz Xawery	rz. k.	21	9	"	
15	Stańko Michał	gr. k.	20	8	"	
16	Szczepański Alojzy	rz. k.	20	8	dojrz. z odzn.	

V. WYKAZ KSIĄŻEK SZKOLNYCH

które w tutejszym zakładzie będą używane

Klasa	Religia	Język łaciński		Język grecki		Język polski		Język niemiecki	
		Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Wypisy		
I.	Ks. M. Morawski, Katechizm.	Samolewicz, Zwiczła gramatyka jez. łacińskiego wyd. 1. 2. i 3.	Steiner i Scheindler. Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy. Wyd. 2. (1896).	—	—	Matecki, Gramatyka jez. polskiego, wyd. 8.	Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I. klasy. wyd. 2. i 5.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. wyd. 1—4.	
II.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego wyd. 1. 2. i 3.		Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. (1894)	—	—		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II. klasy.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. wyd. 1. i 2.	
III.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego wyd. 1. i 2.	Samolewicz-Soltysik, Gramatyka jez. łacińskiego. Część II. wyd. 5 i 6.	Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. wyd. 2. i 3. Cornelius Nepos, wyd. Patoczki-Zawilińskiego.	Cwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892.	Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie Wyd. 2.		Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Petelenz, Deutsche Gramatik.	
IV.	Ks. Jougan, Liturgia.		Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla kl. IV. wyd. 1 i 2. Caesar, Comment. de bello gall. wyd. Perlikowskiego. Ovidius, wyd. Bednarskiego.		Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie. Wyd. 2.		Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla IV. klasy.	L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Petelenz, Deutsche Gramatik.	
V.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna, wyd. 1. i 2.		Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicz, Ovidius, wyd. Bednarskiego.		Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, wyd. 1. i 2. Homera Iliada, ks. 1. i 4. wyd. Soltysika. Ćwicz. grec. jak w kl. IV.		—	Próchnicki, Wzory poezyi i prozy.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Cl.
VI.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa wyd. 1. i 2.	Samolewicz-Soltysik, Gramatyka jez. łacińskiego. Część II. Wyd. 5.	Sallustius, Bellum Jugurt., wyd. Linker-Soltysik; Vergilius wyd. Eichlera-Rzepińskiego; Cicero przeciw Katilinie, Kornitzer-Soltysik.		Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Homera Iliada, ks. 5., wyd. Soltysika. Herodot. wyd. Holdera. Ćwicz. grec. jak w kl. V.		—	Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 2.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VI. Cl.
VII.	Martin-Solecki, Etyka katol. wyd. 1. i 2.		Cic. de imp. Gn. Pompei, Laelius de amicitia wyd. Kornitzer-Soltysik. Cic. de amicitia, wyd. Nohl-Bednarski. Vergilius jak w kl. VI.		Homera Odyssea, wyd. Christ-Jeziński. Demostenes, Phil. II. i Olin. wyd. Wortke-Schmidt. Fiderer Chrestomatya z pism Xenofonta.		—	Wyp. pol. St. Tarnowskiego i J. Wójcika. Cz. I. Wyd. 2. Wyp. pol. St. Tarnowskiego i Próchnickiego. Cz. II. W. 1 i 2.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch f. die VII. Cl. Goethe, Hermann und Dorothea. Schiller, Jungfrau v. Orleans, Goethe, Iphigenie auf Tauris, wyd. Graesera.
VIII.	Ks. Jougan, Historia kościelna.		Horatius wyd. Dolnicki-Librewski. Tacitus Annales ks. 1. i 6., wyd. Müllera.		Platon, Apologia, Kriton i Fedon, w. Christ-Lewicki. Sofokles. Edyp Król. wyd. Schubert-Majchrowicz. Homera Odyssea, jak w kl. VII.		—	Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch f. die VIII. Cl. Schiller, Wallenstein. „ Wilhelm Tell. Schakespaere, Julius Caesar. wyd. Graesera.

Uwaga. Dwa lub trzy wydania jednego podręcznika, umieszczone w powyższym wykazie obok siebie, mogą też obok siebie być używane; gdzie zaś po obok przepisane używać nie można. — Każdy uczeń obowiązany jest mieć wszystkie książki szkolne; przychodzący bez książek może być naw

*) Atlasy zalecić można do zakupienia dla wszystkich klas: a) geograficzny Kozena w tłum. Gustawicza wyd. 3. cena 3 złr. b) historyczny Putzgera,

WYKAZ KSIĄŻEK SZKOLNYCH,

które będą używane w roku szkolnym 1897/8.

	Język polski		Język niemiecki	Geografia i Historia	Matematyka	Nauki przyrodnicze		Propedeu-tyka filozofii
	Gramatyka	Wypisy				Historia naturalna	fizyka	
Matecki, Gramatyka jęz. polskiego, wyd. 8.		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla I klasy. wyd. 2. i 3.	L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. wyd. 1—4.	Benoni i Tatomin. Krótki rys geografii. Wyd. 5 i 6.	Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry. Wyd. 2. i 3. Jamiógiwicz. Geometria poglądowa dla klas niższych.	Nowicki-Linbach. Zoologia. Wyd. 7. Rostański. Botanika szkol. na kl. niższe. Wyd. 1—3.	—	—
		Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie dla II klasy.	L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. wyd. 1. i 2.	Baranowski i Dziedzicki. Geografia powszechna. Wyd. 4—7. Semkowicz. Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I.	Brzostowicz. jak w kl. I Moenic-Maryniak. Geometria poglądowa Cz. I. Wyd. 6.	Jak w klasie I.	—	—
		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla III klasy.	L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Petelenz. Deutsche Gramatik.	Geografia jak w kl. II. Semkowicz, Opow. z dziejów powszechnych. Cz. II. Rawer. Dzieje ojczyste.	Brzostowicz. Początki arytmetyki i algebry. Część II Moenic-Maryniak. Geometria poglądowa. Część II. Wyd. 3. i 4.	Lomnicki. Mineralogia dla niższych klas. Wyd. 2. i 3.	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla kl. wyższych.	—
		Czubek-Zawiliński. Wypisy polskie dla IV klasy.	L. German i K. Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Petelenz. Deutsche Gramatik.	Semkowicz, Opow. z dziej. powsz. Cz. III. Benoni-Majerski. Geografia austr.-węgiersk. monarchii. Wyd. 2. Rawer, Dzieje ojczyste.	Zajączkowski. Początki arytmetyki i algebry. Cz. II. wyd. 2. Moenic-Maryniak. jak w kl. III.	—	Jak w kl. III.	—
—		Próchnicki. Wzory poezyi i prozy.	Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch für die V. Cl.	Zakrzewski. Historia powsz. Cz. I. Wyd. 1. i 2.	Dziwiński. Zasady algebry. Moenic-Maryniak, Geometria dla wyższych klas. Wyd. 3. i 4.	Lomnicki. Mineralogia i geologia. Wyd. 3. i 4. Rostański. Botanika dla klas wyższych.	—	—
—		Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 2.	Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch für die VI. Cl.	Zakrzewski, Historia powszechna. Cz. I. Wyd. 1. i 2. Zakrzewski, Historia powszechna. Cz. II.	Dziwiński. Zasady algebry Moenic-Maryniak. jak w kl. V. Logarytmy Adama.	Petelenz. Zoologia dla klas wyższych.	—	—
—		Wyp. pol. St. Tarnowskiego i J. Wójcika. Cz. I. Wyd. 2. Wyp. pol. St. Tarnowskiego i Próchnickiego. Cz. II. W. 112	Petelenz und Werner. Deutsches Lesebuch f. die VII. Cl. Goethe. Hermann und Dorothea. Schiller. Jungfrau v. Orleans, Goethe. Iphigenie auf Tauris, wyd. Graesera.	Zakrzewski, Historia powszechna Cz. III. Lewicki. Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych.	Dziwiński. Zasady algebry. Moenic-Sranecki, Geometria dla wyższych klas. Wyd. 3. Logarytmy Adama.	—	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla kl. wyższych. Tomaszewski. Chemia.	Kozłowski, Logika elementarna.
—		Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch f. die VIII. Cl. Schiller, Wallenstein. Wilhelm Tell. Schakespaere, Julius Caesar. wyd. Graesera.	Głabiński-Finkel, Historia i statystyka austr. węgier. monarchii Lewicki, Dzieje Polski jak w kl. VII.	Jak w klasie VII.	—	Kawecki i Tomaszewski. Fizyka dla wyższych kl.	Pechnik. Zarys psychologii.

Wszystkie książki szkolne; przychodzący bez książki może być nawet ze szkoły wydany (38/III).
 a) **historyczny** Putzgera, nieopr. 1 złr. 30 ct.

VI.

ZBIORY NAUKOWE.

I. Biblioteka.

Zawiadowca prof. A. Janik.

Czytelnia dla nauczycieli powiększyła się w bieżącym roku o 30 dzieł 64 tomach.

Kupiono: H. Sienkiewicz: Quo vadis. Österreichische Mittelschule. V. Jahrg. II. Heft. Wien 1891. Przewodnik gimnastyczny 1890. 1891. 1892. Księga rzeczy polskich. Lwów 1896. Roscher: ausführl. Lexikon der griech u. röm. Mythologie (ciąg dalszy). Golichowski: Ziemia święta. Gegenbaur: Lehrbuch der Anatomie des Menschen. Wł. Łoziński: Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie. Finkel: Bibliografia historii polskiej. Cz. II. Kohn: Polska w świetle niemieckiej poezji. Schanz: Geschichte der röm. Literatur. III. Theil. Fries-Meier: Lehrproben und Lehrgänge. Nr. 42. 43. 44. 45. 46. Sittl: Atlas zur Archäologie der Kunst. Cybulski: Tablice do poglądowej nauki starożytności III. IX. X. Peplowski: Krwawa karta. La Roche: Commentar zu Homers Odyssee. Rzepiński: Komentarz do pieśni Horacego. Eichler: Variationen zu Tacitus Annalen. Uppenkamp: Aufgaben zum Übersetzen ins Lateinische im Anschluss an Ciceros Schriften. Gemoll: Übungsbuch zum Übersetzen ins Griechische im Anschluss an Herodot. Rosenberg: Aufgaben zum Übersetzen ins Lateinische (Cicero, Horatius, Livius). Koch: Xenophonsätze zur Einübung der Griech. Syntax. Brambach: Die Sophokleischen Gesänge, metrisch erklärt. Likowski: Unia brzeska. Die österreichisch-ungarische Monarchie (ciąg dalszy.)

Dary: Wydawnictwa Wysokich Władz: Min. Ośw., Akad. Umiej., Rady szkolnej krajowej, Wydziału kraj. i Towarz. naucz. szkół wyższych. Żuliński: Higijena szkolna. (Wydawnictwo dzieł lekarskich polskich.)

Czasopisma: Biblioteka Warszawska. Biblioteka Uniwersalna. Przegląd Polski. Przewodnik bibliograficzny. Kwartalnik historyczny. Kosmos. Przewodnik naukowy i literacki. Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Oesterreichisch-ungar. Revue. Deutsche Rundschau für Geographie.

Czytelnia dla młodzieży polska: Leonia: Popiel i Piast. Chęciński: Robinson. Green: Brat ociemniały. Beecher- Stowe: Chata wuja Toma. Bird: Duch puszczy. Swift: Podróże Gulliwera. Cooper: Czerwony korsarz. Przyborowski: Baśnie ludowe. Bade: Robinson meksykański. Łoziński: Ludzie z pod słomianej strzechy. Gębarski: Dwa dni w podróży. G: Księga rzeczy polskich, 6 egz. Wallace: Ben-Hur. Kraszewski: Stara baśń. Du Chaillu: Przygody podróżnika i myśliwego w Afryce zachodniej. Maine-Reid: Ziemia ognista; Polowanie na wieloryby. Zaleska: Mieszkaniec puszczy. Bukowiecka: Osadnicy Kanadyjcy. Świdorski: Tuzin komedijek. Pamiętniki Seweryna Soplicy. Niemcewicz: Powrót posła. Morgenbesser: Obrona Sokołowa. Krasicki: Myszeis. Goszczyński: Zamek kaniowski. Słowacki: Jan Bielecki. Mickiewicz: Grażyna. Lasota: Kościuszko pod Racławicami. Jacolliot: Tajemnice Afryki. Wodzicki: Zapiski ornitologiczne. Morawska: Wileze gniazdo. Genneoraye: Ulicznik. Girardin: Nygus. Ridder Haggard: Kopalnie króla Salomona. Umiński: Balonem do bieguna. Cairo: W wigilią. Prevost-Duclos: Gwiazda Sudanu. Grimm: Powieści z 1001 nocy. Boys: Bańki mydlane. Zaleska: Połów potworów morskich. Stahl: Robinson szwajcarski. Dziekoński: Powieści starego nauczyciela. Bade: Robinson Meksykański. Andersen: Bajki i opowiadania. Zabawne przygody Don Kiszota. Marryat: Przygody Jakóba Prawdzica. Gould: Gwiazda przewodnia. Anczyc: Obrazki dramatyczne ludowe. Gębarski: Dwa dni w podróży. Brzeziński: Z dziedziny przyrody i przemysłu. Zielińska: Wyprawa po złote runo. Zathey: Antologia grecka, 4 egz. Murray: Kwiat Preryi, 2 egz. Maspero: Opowiadania historyczne. Heidenstein: Pamiętniki o wojnie moskiewskiej, 2 egz. Szajnocha: Dwie wojny, 2 egz. Becker: Oblężenie Troi. German: Mitologia dla młodzieży. Rybowski: Baśnie ludu polskiego. Skarga: Kazania sejmowe. Szyncler: Bolesław Crobry. Parasiewicz: Skarby morza. Niemcewicz: Spiewy historyczne, 2 egz. Syrokomla: Stare wrota; Szkolne czasy. Pisma X. Hier. Kajsiwicza. Sienkiewicz: Listy. Szymański: Szkice. Gerstäcker: Regulatorzy w Arkanzas. Lam: Humoreski. Gostomski: A. Mickiewicza „Pan Tadeusz“. Macaulay: Szkice i rozprawy. Pieśni Janusza. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. Kraszewski: Złote jabłko. Rzewuski: Listopad. Bąkowski: 20 lekcij do nauki historii naturalnej. Cooper: Pionie-

rowie nad źródłami Suskehanny. Chassaug-Marcon-Lange: Epos. Szyndler: Z nad Gopła. Pasek: Pamiętniki, wyd. Bobina. Smiles: O charakterze. Łoziński: Skarb watażki.

Czytelnia dla młodzieży ruska: Schiller-Kmicikiewicz: Wilhelm Tell. Partyckij: Skandynawszczyzna. Czajczenko: Olesia. Schmidt-Zahirna: Hala. Zahirna: Likar Isaak. Kwitka: Perekotypote. Małyj Robinson. Walter-Scott: Ryszard Iwyne serce. Kiri: Zamok Deli. Barwiński: Pawło Polubotok. Zorja r. VIII. z. 21. i 22.

Czytelnia dla młodzieży niemiecka: Hauffs Werke 3 egz. Goethes Egmonth 4 egz. Schillers Wallenstein 4 egz., Prinz Friedrich von Homburg 4 egz. Goethes Hermann und Dorothea 4 egz. Lessing: Minna von Barnhelm 4 egz. Goethe: Iphigenie auf Tauris 4 egz. Lessing: Emilia Galotti 4 egz; Nathan der Weise 4 egz. Grillparzer: König Ottokars Glück und Eude 4 egz. Laube: Graf Essex 2 egz. Krause-Nezger: Deutsche Grammatik für Ausländer. Spielhagen: Kleine Romane, 2 egz. Die österreichisch ungarische Monarchie in Wort und Bild (ciąg dalszy).

2. Zbiory geograficzne.

Zawiadowca Prof. Jacek Zieliński.

Nabyto: Majerski, Galicya 2 egz. Kiepert, Physikalische Karte des deutschen Reiches. Gaebler, Deutsches Reich, Alpengebiet u. Nachbarländer. Lehman u. Leuteman: Rein ethnographische Bilder 6 tabl. i tekst. Lehman: Geographische Charakterbilder, Nr. 14. Forum v. Rom, Nr. 18. Akropolis v. Athen.

3. Gabinet fizykalny.

Zawiadowca: Prof. Walenty Głowiński.

W bieżącym roku zostały zakupione przyrządy. Termometr powietrzny Jolly'ego, Metronom Mälzla, Walec fonograficzny, Rura podwójna z cieczą do maszyny odśrodkowej, Rurka Crookes'a z koralem fosforyzującym, Rura interferencyjna Quicke'a, Dwa telefony Bella, Nurek kartezyjski, Koło Segnera do wywiewy, Aparat do prawa załamania, Rozbrajacz do maszyny Wintera, Rurki spektralne z CO₂ i HCl, Pięć cieczy fosforyzujących i drobne utensilia. Cena 235 złr. 50 kr.

4. Gabinet historii naturalnej.

Zawiaadowca: Zastępca nauczyciela Mikołaj *Lisiński*.

Zakupiono: A. Goeving i Schmidt. Zagraniczne rośliny uprawne. — objaśnienia do powyższych tablic. — B. Nornik. Szczur rudy. — Gacek wielkouch. — Bekas słonka. — Zimorodek. — Mewa śmieszka. — Kanarek. — Kos. — Czajka. — Drozd. — Dudek czubaty. — Szpak. — Kolibr. — Metamorfoza pluskwy. — 4 pudełka na owady. — Świnka morska. — C. Zbiór paleontologiczny według podręcznika Łomnickiego zawierający 40 okazów.

5. Gabinet rysunków odręcznych.

Zawiaadowca: Zefir *Ćwikliński*.

W roku bież. nie zakupiono żadnych nowych przyborów naukowych w tym dziale.

VII.

Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się nabożeństwem wstępnem dnia 3. września, a nazajutrz zaczęła się nauka regularna tak przedmiotów obowiązkowych jakoteż nadobowiązkowych. Liczba uczniów wzrosła tego roku z 435 na 528, a w szczególności do kl. I. wpisało się 150, do IV zaś 60 uczniów, z tego powodu podzielono klasę I na trzy, a klasę II, III i IV na dwa równorzędne oddziały. Ponieważ przeniesiony tutaj ze Lwowa z początkiem roku szkolnego zast. naucz., Włodzimierz Połotnicki, nie zgłosił się do objęcia obowiązków nauczycielskich, rozebrali jego godziny inni członkowie grona (w myśl. reskr. R. S. K. z 10. IX. 1896. l. 21.658.); tak samo kiedy prof. Głowiński w połowie marca zaniemógł na zdrowiu, naukę po nim objęli nauczyciele tutejsi (reskr. R. S. K. z 4. V 1897. l. 9418).

Wskutek relacji c. k. krajowego Inspektora szkół po odbytej lustracji, o której mowa w Sprawozd. z r. 1896 str. 26, Wysoka c. k. Rada sz. kr. (reskr. z 24. VI 1896. l. 10965) wy-

raziła gronu nauczycielskiemu i dyrektorowi zadowolenie ze stanu nauki i karności w zakładzie tutejszym, a nadto (reskr. z 31. X. 1896. l. 25744) zadowolenie i uznanie dyrektorowi za gorliwe starania około dobra zakładu. W b. r. szk. przygodnie tylko hospitował c. k. kraj. Inspektor szkół lekye tych nauczycieli, którzy świeżo objęli obowiązki nauczycieli w tutejszym zakładzie.

Wysoka c. k. Rada szk. kr. zawiadania reskr. z 20. II. 1897. l. 3802, że Najprzewielebniejszy Ordynaryat biskupi ob. łać. w Przemyślu zamianował ks. kanonika, Teofila Łękawskiego, komisarzem biskupim do nadzoru nauki religii r. k. w tutejszym zakładzie.

Wysokie Prezydium c. k. Rady Szk. kr. reskr. z dnia 15. IV 1897. l. 121. zawiadania, że J. E. Pan Minister W. i O. reskr. z dnia 22. III. 1897. l. 5739. przeniósł prof. Józefa Dziewońskiego z końcem kwietnia b. r. w stan stałego spoczynku, oraz zwinął naukę rysunków odręcznych z końcem b. r. szk. jako przedmiotu obowiązkowego, pozwalając udzielać jej na przyszłość nadobowiązkowo, wreszcie posadę nauczyciela rysunków zezwolił zamienić w posadę nauczycielską dla j. niemieckiego w połączeniu z filologią klasyczną już od początku przyszłego r. szk.

Prof. *Józef Dziewoński* (urodz. 17. marca 1827. w Świątnikach górnych) zrosł się niemal z zakładem tutejszym i przechodził wraz z nim wszystkie jego przeobrażenia. Z wyjątkiem bowiem kilkotygodniowego tylko zajęcia w charakterze rzeczywistego nauczyciela rysunków odręcznych w wyższym gimnazjum realnem miejskiem w Drohobyczu w lecie roku 1873., całą służbę nauczycielską odbył w zakładzie tutejszym, zrazu jako zastępca nauczyciela rysunków w niższej szkole realnej miejskiej (reskr. R. S. K. z 29. VIII 1870. l. 6285), a następnie jako rzeczywisty nauczyciel w c. k. wyższej szkole realnej (reskr. R. S. K. z 3. VIII 1873. l. 6204), w którym to zakładzie pozostał pomimo stopniowego przekształcania go na gimnazjum (w myśl reskr. M. O. z 20. VI 1884. l. 11930). W uznaniu pożytecznej służby przyznało mu Wysokie Ministerjum Ośw. VIII rangę służbową (reskr. z 22. IV 1890. l. 6800, Pr. R. Szk. z 8. V 1890. l. 397), a Wys. Prezyd. R. S. K. (reskr. z 17. VI 1892. l. 396) poruczyło mu tymczasowe kierownictwo tutejszego gimnazjum, które sprawował przez cały rok szkolny 1892/3, aż do objęcia dyrekeyi przez podpisanego sprawozdawcę. Przez cały czas

służby publicznej na wszystkich jej stopniach odznaczał się prof. Dziewoński niezrównaną dobrocią serca i słodyczą charakteru, toż Ignęła doń młodzież, kochali Go jak ojca koledzy, poważali przełożeni. Wydatne zasługi położył prof. Dziewoński około bursy miejscowej jako długoletni jej gospodarz, a dzieła jego pędzła w kościołach miejscowych i w budynku szkolnym utrwala pamięć także artystycznej jego działalności.

Można o nim powiedzieć, iż „przeszedł, dobrze czyniąc“. Za długoletnią tedy, po obywatelsku pojętą pracę, za ojcowską opiekę nad młodzieżą szkolną Dyrekcyja wyraża niniejszem Panu Profesorowi, Józefowi Dziewońskiemu, najszczerze podziękowanie, oraz życzenie długich jeszcze lat i czerstwych sił na pociechę rodziny i wszystkich a tak licznych, którzy go kochają.

Wszyscy uczniowie katoliccy przystępowali do spowiedzi dnia 15. października, 12. kwietnia i 21. czerwca, a rekolekcyje wielkanocne z uczniami klas wyższych odprawił O. Stanisław Binek, Gwardyan miejscowego konwentu OO. Reformatów.

Dzień 4. października i 19. listopada jako *dni Imienin Najjaśniejszych Państwa*, obchodziło gimnazyum uroczystem nabożeństwem, dnia 4. maja i 28. czerwca zaś, jako w rocznicę śmierci *Cesarzowej Maryji Anny i Cesarza Ferdynanda*, uczestniczyło gimnazyum w nabożeństwie żałobnem, za spokój Ich duszy odprawionem.

W dniu 7. października święciliśmy trzechsetną rocznicę Unii brzeskiej. Po uroczystem nabożeństwie, odprawionem w obrządku rzymsko i grecko katol. w cerkwi, pouczono uczniów w szkole o historycznym rozwoju unii kościoła wschodniego z zachodnim i o znaczeniu uroczystości obecnej.

Dzień 13. listopada święciliśmy jako uroczystość patrona szkoły, *św. Stanisława Kostki*, a w dniu 28. listopada poświęciliśmy uroczysty wieczór uczczeniu pamięci *Adama Mickiewicza*.

W dniu 2. lutego umarł Stanisław Łowicki, uczeń klasy IVa, w dniu 1. kwietnia zaś uczeń klasy V, Bolesław Rech. Byli to dobrzy synowie, dobrzy koledzy i dobrzy uczniowie, toż ze szczerym żalem odprowadziliśmy ich zwłoki do przedwczesnej mogiły, a pamięć ich uczciliśmy osobnem nabożeństwem żałobnem.

Rok szkolny zakończono uroczystem nabożeństwem dnia 30. czerwca.

VIII.

Ważniejsze rozporządzenia

Wysokich c. k. Władz szkolnych w r. szk. 1896/7.

Dopuszczenie uczniów miejscowych szkół ludowych do egzaminu wstępnego do I. klasy także przed wakacjami (R. S. K. 15. XI. 1896. l. 23739).

Uzupełnienie przepisów dotyczących się egzaminów wstępnych do klasy I. (12. II 1897. l. 772). Por. ogłoszenie na końcu.

Pozwolenie na podwatowanie czy podbicie futrem płaszczów i czapek zimowych, byle ich forma i kolor pozostały niezmiennione (27. XII 1896. l. 29941).

Ulgi przy maturze dla reprobowanych powtórnie (20. I. 1897. l. 1083).

Tworzenie związków bibliotecznych w sprawie pomnożenia i uzupełnienia bibliotek nauczycielskich (20. II. 1897. l. 1352).

W poczet książek szkolnych

Wysoka c. k. Rada Szk. kr. zaliczyła w r. b. następujące podręczniki:

Język łaciński: Ćwiczenia łacińskie dla klasy I. według Steinera-Scheindlera, wyd. 2. — Nohl-Bednarski, Cicero de imperio Gn. Pompei.

Język grecki: Preparacye do Iliady Homera, przez Fischera i Kopię, dozwolone jako środek pomocniczy, przy nauce j. gr. (20. III. 1897. l. 4432).

Język niemiecki: German i Petelenz, Ćwiczenia niem. dla kl. I, wyd. 4).

Geografia: Hardt-Gustawicz, Mapa Austro-Węgier.

Matematyka: Brzostowicz, Początki arytmetyki na I. i II. kl., wyd. 3. — Mocnik-Maryniak, Geometrya na I. i II. kl. wyd. 7.

Historya naturalna: Rostafiński, Botanika na niższe kl., wyd. 3. — Łomnicki, Mineralogia i geologia na V. kl., wyd. 4.

IX.

Pomoc dla ubogich uczniów.

a) **Stypendya** pobierali:

1. Zielonka Antoni, z I. kl. c. z fund. im. Stupnickich i Jankowskich w kwocie rocznej . .	200	złr.	—	ct.
2. Jabłoński Bolesław, z IVa } z fund. miasta Jarosławia	50	"	40	"
3. Stańko Ludwik, z IVb } im. Arcyks. Rudolfa	50	"	40	"
4. Stieber Elias, z IVb } z fund. Strisowerowskiej	80	"	—	"
5. Sommer Markus z V } przez substytucyę	80	"	—	"
6. Lax Izrael, z V, z fund. Abr. Oranża . .	100	"	—	"
7. Halwa Stefan, z VI, z fund. radymieńskiej im. hr. Ag. Gołuchowskiego	60	"	—	"
8. Kimlowski Józef, z VI, ks. Fr. Pawłowskiego	236	"	—	"
9. Popkiewicz Józef, z VII, z fund. S. Głowińskiego	175	"	—	"
	<u>1031</u>	złr.	80	ct.

b) Całkowite lub częściowe zaopatrzenie dawały **bursy**: im. Kopernika 24 uczniom, a ruska im. Św. Onufrego 16 uczniom gimnazyalnym.

c) **Wsparcie bezpośrednie** ze strony zakładu.

Na ten cel był **dochód**:

Pozostałość kasowa z r. szk. 1896:

a) w gotówce	złr.	22·81 ¹ / ₂
b) w książeczce Kasy oszcz.	"	85·59
Przy wpisach a) przed wakacjami	"	3·47
b) po wakacjach	"	40·90
Ze sprzedaży starych papierów	"	2·50
Landesmann z IIa ze zwrotu dydaktrum	"	3.—
Pan Niewiadomski z Łańcuta	"	2.—
Pan Alex. Micewski z Tucempelc	"	6·90
Pan Zalasieński	"	5.—
Hrabia Konarski z Grochowiec	"	5.—
Pan Gromczakiewicz z Krakowa	"	2·95
Z wieczorku Mickiewiczowskiego uczniów	"	9.—
" akademickiego	"	110.—
Od Towarzystwa amat. dramat.	"	1·38
^o / ₁₀₀ od złożonych w Kasie Oszcz.	"	2·56
Datki Profesorów i uczniów po egzortach; i po nauce rel. moź.	"	43·15
Razem	"	<u>346·21¹/₂</u>

Rozchód:

Za książki do nauki	„	28·29 ¹ / ₂
„ płaszcze	„	89·50
„ mundurki zimowe	„	105·50
„ „ letnie	„	35·20
„ buty	„	11·—
zapomogi	„	13·19
pożyczki	„	16·50
	Razem „	<hr/> 299·18 ¹ / ₂

Pozostałość kasowa na rok 1897/8 47·03

X. Dr. M. Czopor.

Dr. A. M. Kurpiel.

Wszystkim łaskawym Ofiarodawcom na rzecz zakładu, tudzież Dobrodziejom ubogich uczniów gimnazyalnych składa Dyrekcyja w imieniu zakładu głęboko odczute, serdeczne „Bóg zapłać!”

X.

Ćwiczenia fizyczne młodzieży.

Zimową porą korzystała młodzież ze ślizgawki, urządzonej staraniem prof. Zielińskiego, latem zaś z kąpieli na Sanie. Przerwy pomiędzy lekcyami szkolnemi spędzali uczniowie w ogródku szkolnym na ożywionych zabawach i ćwiczeniach na różnych przyrządach.

Na wynajętem pod miastem polu na boisko, w środy i soboty popołudniu pod kierownictwem nauczycieli oddawała się młodzież zabawom zbiorowo, w inne dni zaś wedle możliwości i upodobania.

Odbywano też wycieczki naukowe i przechadzki dla przyjemności w okolicę.

Udział młodzieży w tych ćwiczeniach podniósł się w r. b. znacznie.

	K L A S A											Razem		
	Ia	Ib	Ic	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI		VII	VIII
3. Według języka ojczystego.														
Mówiących po polsku	42	34	34	33	34	33	41	28	27	32	35	20	25	418
" po rusku	—	9	6	7	6	7	—	2	2	6	8	—	—	53
" po czesku	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
" po niemiecku	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Razem	43	43	40	40	40	40	41	30	30	38	44	20	25	474
4. Według wyznania religijnego.														
Obrazdka rzymsko-katolickiego	42	31	17	22	28	31	25	24	16	22	29	17	15	319
" grecko-katolickiego	—	10	5	7	6	8	3	2	4	6	8	—	5	64
ewangelickiego	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
izraelskiego	—	2	18	11	6	—	13	4	10	10	7	3	5	89
Razem	43	43	40	40	40	40	41	30	30	38	44	20	25	474
5. Wiek uczniów.														
Urodzonych w roku 1886	10	9	7	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	26
" 1885	4	13	10	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36
" 1884	—	11	15	11	11	2	5	—	—	—	—	—	—	67
" 1883	—	10	2	7	10	6	9	1	3	—	—	—	—	60
" 1882	—	8	4	4	10	7	11	14	7	8	2	—	—	75
" 1881	—	—	—	—	5	13	7	6	6	5	6	—	—	48
" 1880	—	—	—	2	2	4	5	9	8	11	5	1	—	47
" 1879	—	—	—	—	—	2	1	4	1	8	11	7	3	37
" 1878	—	—	—	1	—	2	—	3	3	7	11	3	1	31
" 1877	—	—	—	—	—	2	—	—	1	4	9	5	5	24
" przed rokiem 1877	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	4	16	23
Razem	43	43	40	40	40	40	41	30	30	38	44	20	25	474
6. Mieszkanie uczniów.														
u rodziców	14	13	20	16	17	19	17	11	15	14	19	6	8	189
u krewnych	3	4	2	4	3	3	4	2	3	4	1	4	2	39
u obcych	26	26	18	20	20	18	20	17	12	20	24	10	15	246
Razem	43	43	40	40	40	40	41	30	30	38	44	20	25	474

	K L A S A												Razem	
	Ia	Ib	Ic	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VII		VIII
7. Klasyfikacja.														
a) Z końcem roku szkolnego 1896/7, otrzymało:														
stopień I. celujący	3	3	3	5	4	4	4	4	2	1	1	2	2	34
" pierwszy	21	22	20 ¹	26	31	22	25	23 ¹	24	28	30	16	23	311 ²
" drugi	6	7	3	7	3	6	3	1	1	4	5	1	—	47
" trzeci	6	4	8	—	—	4	1 ¹	3	—	4	4	—	—	31 ¹
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	71	7	6	1	2	4 ¹	8	3	3	4	4	1	—	50 ²
Z powodu choroby odroczono klasyfikację	—	—	—	1	—	—	0 ¹	0 ¹	—	—	—	—	—	11
Razem	43 ¹	43	40 ¹	40	40	40 ¹	41 ²	30 ²	30	38	44	20	25	474 ⁷
b) Dodatek do roku szkolnego 1895/6:														
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	9	5	—	5 ¹	3	7	3	7 ¹	—	14 ¹	4 ¹	1	—	57 ⁴
Wys. Rada Szk. Kraj. pozwoliła na egzamin	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
" " " prywatny	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2 ²
Razem	9	5	—	5 ¹	3	7	2	9 ¹	—	14 ¹	4 ¹	1 ²	—	59 ⁷
Przy egzaminie popraw. wymogom uczyniło zadość	5	—	—	2 ¹	2	5	2	7 ¹	—	12 ¹	4 ¹	1	—	45 ⁴
" " " nie	2	—	—	3	1	2	—	2	—	2	—	—	—	12
" " " prywatnym nie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0 ²
Do egzaminu poprawczego nie zgłosiło się	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem	9	5	—	5 ¹	3	7	2	9 ¹	—	14 ¹	4 ¹	1 ²	—	59 ⁶
Ostateczny rezultat z roku 1895/6:														
Stopień I. celujący otrzymało	3	2	—	5	4	—	2	2	—	3	2	2	1	25
" pierwszy	29	34	29 ¹	33	33	25	24	45 ²	—	42 ¹	17 ¹	19	23	320 ⁵
" drugi	11	7	7	7	7	9	4	6	—	6	—	—	—	59 ²
" trzeci	7	5	1	2	2	2	3	1	—	1	1	—	—	23
Razem	50	48	42 ¹	45	36	33	54 ²	—	—	52 ¹	20 ¹	21 ²	26	428 ⁷
8. Uwolnionych.														
a) od nauki języka greckiego	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	3
b) " rysunków	6	4	40	11	14	5	41	10	30	—	—	—	—	161

11. Stypendya.

Liczba stypendystów (zobacz stronę 30).
Ogólna kwota stypendyów

12. Według stanu rodziców było synów

Nauczycieli szkół wyższych
" " ludowych
Księżę ruskich
Zawodów naukowych (lekarzy, adwokatów i t. p)
Urzędników państwowych
" " autonomicznych
" " kolejowych
" " prywatnych
Właścicieli większych posiadłości
" " fabryk
" " realności miejskich
" " Rolników
Rzemieślników
Kupców i przemysłowców
Sług publicznych
" " prywatnych i zarobników
Sierot

	K L A S A												Razem	
	Ia	Ib	Ic	IIa	IIb	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VII		VIII
	—	—	1	—	—	—	—	1	2	2	2	1	—	9
	—	—	200	—	—	—	—	50	40	180	296	175	—	1031:80
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	4	1	—	—	—	1	—	1	—	1	1	—	—	4
	—	1	4	4	5	—	—	1	—	5	1	2	—	31
	—	—	—	2	1	—	—	—	2	1	3	—	—	13
	3	—	2	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	8
	4	4	1	1	5	3	1	1	—	1	1	1	3	29
	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8
	2	4	1	1	—	2	2	2	1	2	—	—	—	21
	3	—	1	5	3	1	—	—	1	1	2	5	—	24
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
	—	2	1	—	2	1	—	2	—	4	1	—	—	24
	11	13	6	4	13	12	12	6	8	9	8	3	10	109
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	10	8	5	4	3	6	3	2	2	1	6	3	2	55
	1	1	13	10	2	3	10	4	5	7	11	3	3	73
	3	2	1	2	2	5	1	3	4	—	—	—	—	24
	—	—	4	1	1	—	1	1	—	—	—	—	—	5
	—	7	4	1	2	2	4	7	—	7	4	—	—	43
Razem	43	43	40	40	40	40	41	30	30	38	44	20	25	474

XII.

Spis uczniów

klasyfikowanych w r. szk. 1897.

Ia. klasa.

1. Adameczak Wojciech
2. Baj Franciszek
3. Bałanda Szymon
4. Boczkaj Stanisław
5. Bogusz Bronisław
6. Bosak Karol
7. Domiczek Stanisław
8. Domka Karol
9. Gadomski Zdzisław
10. Grabowski Kazimierz
11. Grabowski Stanisław
12. Grzyb Stanisław
13. Gwóźdź Marcin
14. Hanula Bolesław
15. Hawel Emil
16. Jabłoński Józef
17. Jahl Władysław
18. Kamecki Tadeusz
19. Knobloch Michał
20. Kowalczyk Władysław
21. Kruczek Karol
22. Kumiega Filip
23. Kwiatkowski Witold
24. Lasek Jan
25. Leszczak Józef
26. Malinowski Stanisław

27. Niewiadomski Bohdan
28. Osada Stanisław
29. Piestrak Tomasz
30. Podgórski Jan
31. Pohler Tadeusz
32. Rozdół Wilhelm
33. Schlögl Edward
34. Schnell Henryk
35. Siara Józef
36. Sowiński Franciszek
37. Stapor Władysław
38. Stronczak Maksymilian
39. Szantrnczek Maryan
40. Szczek Ignacy
41. Szczek Władysław
42. Zawilski Leopold
43. Zygmunt Józef
44. Zalański Felicyan, przyw.

Ib. klasa.

1. Babik Jędrzej
2. Bredy Stefan
3. Chodań Stanisław Michał
4. Czajka Józef
5. Czerkawski Włodzimierz
6. Daszkiewicz Włodz. Kar.
7. Demusz Teodor

8. Dryś Wawrzyniec
9. Duda Stanisław
10. Gałęza Michał
11. Gwóźdź Tomasz
12. Hnatkowski Emilian
13. Janik Tadeusz Wład.
14. Kowalski Jan Kazimierz
15. Kriwaczi Ludwik
16. Lipnicki Jan
17. Lonc Franciszek
18. Łańcucki Ignacy
19. Markow Eustachy
20. Markow Jarosław
21. Michalski Bolesław
22. Mizerski Józef Henryk
23. Mołoń Ludwik Karol
24. Odrzywolski Zbign. Kaz.
25. Osikowski Wincenty
26. Perenc Karol
27. Pilek Jan
28. Potascher Schye
29. Rachfał Piotr
30. Sapelak Michał
31. Schenker Zygmunt
32. Steindl Ludwik Lubomir
33. Steindl Włodzimierz
34. Szkolnicki Zenon Jan
35. Tannenbaum Arnold
36. Wach Piotr
37. Wais Andrzej Jan
38. Wałaszkiwicz Zygmunt
39. Wolski Tadeusz
40. Zabiegły Rafał
41. Zacharski Jan Ludwik
42. Zajac Ludwik
43. Zmora Marcelli Wincenty

Ic. klasa

1. Becher Wilhelm
2. Bielówka Józef
3. Dürstenfeld Szymon
4. Geschwind Leon
5. Grünspan Mojżesz
6. Hammer Leibisch
7. Hałasiewicz Eugeniusz
8. Hirt Herman

9. Kiczura Teofil
10. Kondracki Franciszek
11. Kruk Wojciech
12. Kurzman Maks
13. Landau Maks
14. Leja Franciszek
15. Lion Markus
16. Ludwig Ignacy
17. Małcki Michał
18. Margulies Elkon
19. Miarkowski Józef
20. Nowak Leon
21. Ogonek Józef
22. Oleński Jan Alojzy
23. Paykart Stefan
24. Silberbach Jakób
25. Sinzdak Mieczysław
26. Sommer Fischel
27. Spatz Gerson
28. Spiegel Markus
29. Steinbach Henryk
30. Strisower Rudolf
31. Szpetnar Stanisław
32. Szupłat Jan
33. Turnheim Dawid
34. Wilczek Jan
35. Wilk Tadeusz
36. Wójcik Antoni
37. Wołoszyn Mikołaj
38. Zeimer Jonas
39. Zielonka Antoni
40. Zwirn Vigdor
41. Gałęzowski Wład., prywat.

Ila. klasa.

1. Alszer Franciszek
2. Becher Jonasz
3. Błotnicki Józef
4. Chromy Wiktor
5. Chudzik Felix
6. Cisło Kazimierz
7. Czoppanowski Wiktor
8. Deiches Izydor
9. Deiches Józef
10. Dorożyński Włodzimierz
11. Dzierżyński Stanisław

12. Ettinger Izak
13. Flys Edward
14. Friedwald Edward
15. Fuglewicz Michał
16. Gergovich Wiktor Jan
17. Grodzicki Franciszek
18. Harasowski Włodzimierz
19. Holinkowski Adam
20. Jakubek Franciszek
21. Karasiński Tadeusz
22. Kleczyński Augustyn
23. Klingsberg Samuel
24. Kłos Ludwik
25. Konrad Paweł
26. Kühlbeth Szymon
27. Landesman Mojżesz
28. Lewicki Tomasz
29. Łańcucki Kajetan
30. Maciątek Józef
31. Małkowski Stanisław
32. Manber Chaim
33. Margulies Natan
34. Mazurkiewicz Jan
35. Mrozowski Józef
36. Prugar Karol
37. Repczyński Emanuel
38. Sandig Abraham
39. Staron Jan
40. Tacy Kazimierz

I Ib klasa

1. Baranyk Jan
2. Fiutowski Zygmunt
3. Goldstap Saul
4. Kuczerepa Karol
5. Liśkiewicz Dymitr
6. Młynarski Feliks
7. Nowogrodzki Edmund
8. Nowosad Stanisław
9. Nowoświat Bronisław
10. Obara Franciszek
11. Osostowicz Wacław
12. Pele Józef
13. Pęczak Michał
14. Piękoś Wacław
15. Pilawski Adolf

16. Puszkar Aleksander
17. Rech Benon
18. Reibach Benjamin
19. Rejman Władysław
20. Rogowski Michał
21. Rolski Julian
22. Rotenberg Pejsach
23. Schenker Stanisław
24. Skobielski Leon
25. Sommer Alfred
26. Sorys Apolinary
27. Sroczyński Władysław
28. Stepaniak Mikołaj
29. Szelewicz Kazimierz
30. Sztaba Walenty
31. Tannenbaum Ozyasz
32. Tarczyński Adolf
33. Tarczyński Stanisław
34. Wasyluk Andrzej
35. Wikira Józef
36. Wilczek Józef
37. Witkiewicz Ludwik
38. Wolfenburg Tadeusz
39. Wollosch Michał
40. Zmora Antoni

IIIa klasa

1. Cieśliński Andrzej
2. Czerlunczakiewicz Włodz.
3. Dziurzyński Władysław
4. Galewicz Roman
5. Gawlikowski Władysław
6. Gierula Kazimierz
7. Górecki Stanisław
8. Grobelski Bronisław
9. Grzybowski Wojciech
10. Jączek Jan
11. Jaworski Floryan
12. Kasper Józef
13. Krzen Eugeniusz
14. Kulczycki Franciszek
15. Kwiociński Stanisław
16. Liśkiewicz Jan
17. Mach Jan
18. Machno Jakób
19. Małkowski Jan

20. Martyna Piotr
21. Matejski Kazimierz
22. Mekler Józef
23. Metzger Henryk
24. Nazimek Bronisław
25. Nowak Henryk
26. Nowosad Stefan
27. Pawlikiewicz Atenogenes
28. Płorzyński Władysław
29. Rutkowski Adam
30. Rybotycki Zygmunt
31. Scheffner Józef
32. Sierankiewicz Stanisław
33. Ślusarz Jan
34. Stecyszyn Michał
35. Sym Alfred
36. Tomaszewski Józef
37. Troskiewicz Franciszek
38. Tuleja Ludwik
39. Worobel Józef
40. Żardecki Adam
41. Konarski Jerzy hr., pryw.

IIIb. klasa.

1. Baj Jan
2. Brzystek Józef
3. Bujes Izrael
4. Cielecki Paweł
5. Czyrek Wojciech
6. Diesendorf Berl
7. Eustachiewicz Stanisław
8. Freifeld Izrael
9. Gałusza Antoni
10. Gaschge Meilech
11. Gromczakiewicz Jan
12. Janik Kazimierz
13. Jasnosz Franciszek
14. Kapecki Wawrzyniec
15. Kasiewicz Tadeusz
16. Kontek Jan
17. Koszałka Franciszek
18. Kwiatkowski Eugeniusz
19. Mazurek Józef
20. Meth Adolf
21. Pachter Adolf
22. Pajkart Karol
23. Piwiński Michał

24. Polit Józef
25. Popkiewicz Stanisław
26. Pnzon Waleryan
27. Rappaport Meier
28. Rzepecki Adam
29. Schneebaum Abraham
30. Siwik Franciszek
31. Skowronek Józef
32. Sobolewski Andrzej
33. Stieber Chaim
34. Strisower Wilhelm
35. Szczygieł Władysław
36. Torn Otto
37. Wahrhaftig Osias
38. Weissager Izaak
39. Wiśniewski Konstanty
40. Wrucha Józef
41. Zieliński Władysław
42. Garczyński Maksymil., pr.
43. Pastawski Jarosław, pryw.

IVa. klasa.

1. Barański Kamil
2. Barcikowski Władysław
3. Bartak Bronisław
4. Binek Gustaw
5. Czyrek Maciej
6. Delecki Franciszek
7. Domiczek Wilhelm
8. Drillich Benjamim
9. Gross Józef
10. Hirt Oser
11. Jabłoński Bolesław
12. Jabłoński Bronisław
13. Jabłoński Jan
14. Janusz Jakób
15. Jędrzejczyk Piotr
16. Jocz Mieczysław
17. Kawecki Konrad
18. Krzyżak Jan
19. Kurek Jan
20. Lampel Leon
21. Mączyński Czesław
22. Młynarczyk Leon
23. Mucha Piotr
24. Mühlbauer Rubin
25. Norek Edward

26. Stopa Erazm
27. Tylko Andrzej
28. Wiczewski Władysław
29. Wolanin Andrzej
30. Załęski Stanisław
31. Micewski Włodzim. pryw.
32. Rzewuski Artur, pryw.

IVb. klasa.

1. Baranyk Bazyli
2. Buiu Lejba
3. Fast Lejba
4. Goldstaub Artur
5. Harasowski Stanisław
6. Haško Ludwik
7. Kwaśniewski Antoni
8. Margel Todres
9. Milz Edward
10. Paar Korneli
11. Pajkart Bolesław
12. Perlmann Izydor
13. Pieniążek Leon
14. Powroźnicki Stanisław
15. Prorok Józef
16. Rabinowitz Izaak
17. Reichert Jan
18. Sierankiewicz Józef
19. Silberbach Emanuel
20. Skoczyński Józef
21. Stelmachniewicz Zygm.
22. Stieber Eliasz
23. Sumpf Chune
24. Szpaczyński Stanisław
25. Szłak Władysław
26. Tabisz Teofil
27. Wagner Mendel
28. Wikiera Karol
29. Zagaja Józef
30. Zaremski Franciszek

V. klasa.

1. Bar Lucyan
2. Branowski Antoni
3. Brudniak Franciszek
4. Byk Mojżesz

5. Chodań Michał
6. Droba Zenon
7. Gawlikowski Józef
8. Goldenthal Józef
9. Gołogórski Eugeniusz
10. Gruszka Bruno
11. Hudy Karol
12. Jąkało Augustyn
13. Kmicikiewicz Teodor
14. Kogut Tomasz
15. Konieczny Władysław
16. Lax Izrael
17. Lewicki Miłosz
18. Mach Władysław
19. Nycz Antoni
20. Pieniążek Jan
21. Popkiewicz Ernest
22. Rysiakiewicz Stanisław
23. Rzepiela Marcin
24. Sachsenhaus Markus
25. Schäfer Salomon
26. Smoliński Izydor
27. Sobel Leon
28. Sommer Markus
29. Spiegel Benjamin
30. Stasiński Andrzej
31. Sternhell Łazarz
32. Strisower Adolf
33. Szarliński Jan
34. Szpunar Dyonizy
35. Tylawski Stefan
36. Übermann Jan
37. Wójcik Aleksander
38. Zawada Stanisław

VI. klasa.

1. Adamski Juliusz
2. Astanowicz Henryk
3. Baczyński Eugeniusz
4. Beigert Ferdynand
5. Brandor Hersch
6. Bujes Benjamin
7. Ciećkiewicz Franciszek
8. Damask Maurycy
9. Dürstenfeld Mendel
10. Fedor Andrzej

11. Gaweł Antoni
12. Gdula Adolf
13. Grabowski Tadeusz
14. Halwa Stefan
15. Holiczek Jan
16. Hyrus Jan
17. Jamróz Jan
18. Janik Roman
19. Kimlowski Józef
20. Kontek Jan
21. Kozeńka Aleksander
22. Londoński Korneli
23. Makuszka Jan
24. Markowicz Michał
25. Marynowski Tomasz
26. Milz Stanisław
27. Mindowicz Władysław
28. Moroń Wojciech
29. Myszkowski Maryan
30. Niespodziański Tadeusz
31. Nowosad Mieczysław
32. Ostermann Józef
33. Peszkowski Kazimierz
34. Rybacki Władysław
35. Ryziewicz Maryan
36. Rzepiela Franciszek
37. Soulavy Henryk
38. Spatz Maurycy
39. Stopa Roman
40. Stützel Zygmunt
41. Szmigielski Jan
42. Ulewicz Szczepan
43. Wlazło Antoni
44. Wurm Wilhelm

VII. klasa.

1. Butkowski Jan
2. Damask Emil
3. Déspinoix Apolinary
4. Durkacz Michał
5. Gajewski Stefan
6. Gwóźdź Leon

7. Kielar Jan
8. Krzyszkowski Jerzy
9. Krzywski Ludwik
10. Lipowicz Maurycy.
11. Moroń Stanisław
12. Musianowicz Longin
13. Niedzielski Marcin
14. Orłowski Adam
15. Popkiewicz Józef
16. Raś Edward
17. Regenstreif Jakób
18. Solecki Aleksander
19. Trembicki Maryan
20. Waśkiewicz Edmund

VIII. klasa.

1. Beigert Julian
2. Czadowski Józef
3. Goldschmid Nissen
4. Grocholski Stanisław
5. Gryziecki Jan
6. Haar Hersch
7. Kalimon Jan
8. Kleber Klemens Erazm
9. Kotecz Józef
10. Krupiński Marcin
11. Kultys Zdzisław
12. Ludkiewicz Stanisław
13. Łukasiewicz Bronisław
14. Majewicz Wojciech
15. Mudrecki Stefan
16. Ornstein Samuel
17. Pęcak Jan
18. Płachciński Stanisław
20. Pomeranz Jakób
19. Przybylski Wład. Wikt.
21. Rysiakiewicz Jan
22. Stankiewicz Ksawery
23. Stańko Michał
24. Szczepański Alojzy
25. Wasserman Süsche

Do wiadomości rodziców i opiekunów.

1. Każdy uczeń nowo wstępujący do I. klasy musi się
a) zgłosić w oznaczonym terminie do kancelaryi Dyrekeyi w towarzystwie ojca, matki lub ich upoważnionego zastępcy; b) wykazać się metryką chrztu lub przepisaną metryką urodzenia, że lat 10 ukończył lub ukończy w bieżącym roku kalendarzowym; c) a jeśli uczęszczał przedtem do szkół publicznych, ma przedłożyć także świadectwo szkolne ostatnie.

Zauważa się bowiem, że uczniowie ze szkół ludowych, w których letnie półrocze kończy się 15. lipca, mogą się zgłaszać do egzaminu wstępnego dopiero po wakacyach.

Tylko uczniowie ze szkół ludowych jarosławskich składać mogą ten egzamin i przed wakacjami, a wykazać się mają w tym razie zawiadomieniem szkolnem za 3. kwartał.

Obowiązany jest dalej d) przedłożyć lekarskie świadectwo przebytej lub szczepionej ospy (względnie rewakcyonowania); wreszcie ma e) złożyć przy zapisie 2 zł. 10 ct. jako takse wstępną i 1 zł. na środki naukowe, któreto pieniądze w razie niepomyślnego wyniku egzaminu będą mu zwrócone.

2. Przy egzaminie wstępnym do I. klasy wymaga się:
z nauki religii: wiadomości, jakich uczeń powinien nabyć w pierwszych czterech latach nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych;

z języka polskiego: czytania płynnego, objaśnienia przeczytanego ustępu pod względem treści i opowiedzenia tegoż; znajomości części mowy, odmiany imion i czasowników, zdania pojedynczego rozwiniętego i rozbioru jego części składowych pod względem składni zgody i rzędu; poprawnego napisania dyktatu; wreszcie piśmiennego rozbioru jednego zdania pojedynczego z kilku zwykłemi określeniami pod względem części mowy i części zdania;

z języka niemieckiego: czytania płynnego, znajomości odmiany imion, słów posiłkowych i czasowników słabych, tudzież najzwyklejszych mocnych; zasobu wyrazów z zakresu pojęć, znanych uczniom z nauki w kl. IV. szkół ludowych, i poprawnego napisania dyktatu;

z rachunków: pisania liczb do miliona, biegłości w czterech działaniach liczbami całkowitemi, pewności w tabliczce mnożenia, znajomości ważniejszych miar metrycznych i rozwiązywania zagadnień z zakresu życia codziennego.

Rodziców tych uczniów, którzyby przy egzaminie zostali uznani za nieuczatnionych do klasy I, ostrzega się, ażeby nie ubiegali się o przyjęcie ich synów w innym zakładzie; o niepomyślnym wyniku ich egzaminu bowiem będą natychmiast wszystkie gimnazya zawiadomione. A gdyby nawet tacy uczniowie przez omyłkę zostali gdzie przyjęci, to ich przyjęcie będzie później unieważnione.

3. **Uczniowie nowo lub po przerwie wstępujący do klas wyższych**, t. j. II-VIII, muszą wykazać się świadectwem moralności za czas, w którym do szkoły nie chodzili, świadectwem szczepionej ospy, złożyć takse egzaminacyjną w kwocie 12 zł. i poddać się egzaminowi wstępnemu.

4. **Uczniowie**, którzy przechodzą tutaj z innych gimnazyów bezpośrednio, muszą się wykazać świadectwem szkolnem z ostatniego półrocza i potwierdzeniem Dyrekcyi tamtejszego gimnazyum, że przyjęciu ich do innego zakładu naukowego nie stoi na przeszkodzie, względnie także dowodem, iż są uwolnieni od opłaty szkolnej.

5. Uczniowie, którzy chcą składać egzamin prywatny z końcem półrocza, muszą się także zapisać na początku roku szkolnego jako **prywatyści**, a prywatyści klasy I. muszą zdać nadto egzamin wstępny.

6. Każdy uczeń nowo wstępujący do tutejszego zakładu ma uiścić tytułem **taksy wstępnej** 2 zł. 10 ct., na środki naukowe zaś 1 zł.; a jedynie uczniowie, którzy w ubiegłym roku szkolnym uczęszczali do tutejszego gimnazyum, nie płacą taksy wstępnej, tylko 1 zł. na środki naukowe. Nadto każdy uczeń publiczny obowiązany będzie w pierwszych dniach drugiego półrocza uiścić 50 ct. na cele zabaw szkolnych.

7. **Opłata szkolna** w tutejszem gimnazyum wynosi 15 złr. za jedno półrocze.

Uczniowie publiczni klas wyższych mogą wnieść najdalej do 15. września podanie o uwolnienie od opłaty szkolnej z dołączeniem świadectwa ubóstwa z roku bieżącego, wydanego przez gminę i urząd wyznaniowy. Podań

spóźnionych lub nieopatrzonych w potrzebne dokumenta Dyrekcyja przyjmować nie może.

Uczeń klasy I., który w dwóch pierwszych miesiącach nauki szkolnej okaże w każdym przedmiocie postęp dobry, może otrzymać **odroczenie** opłaty szkolnej, to znaczy, iż z końcem I. półrocza, po uzyskaniu świadectwa stopnia I. i dobrych cenzur w pilności i obyczajach, będzie uwolniony od opłaty szkolnej poczynawszy już od I. półrocza. Gdyby jednak otrzymał za I. półrocze świadectwo stopnia II albo złą cenzurę w obyczajach lub pilności, obowiązany będzie złożyć także za I. półrocze opłatę szkolną przed rozpoczęciem II. półrocza; inaczej nie będzie mu wydane świadectwo za I. półr. Podania o to odroczenie opłaty, opatrzone w świadectwo ubóstwa, należy wnosić do Dyrekcyi, najdalej do 15. października.

Uczeń klasy I., który wśród pierwszych dwóch miesięcy nie okaże postępów dobrych w nauce, obyczajach i pilności, jest obowiązany złożyć opłatę najpóźniej do 1. grudnia.

Uczniowie obowiązani do opłaty szkolnej, mają złożyć ją z początkiem półrocza, a najpóźniej w przeciągu sześciu tygodni, t. j. do 15. października, względnie do 15. marca, markami po 10, 5 lub 2 zł. 50 ct., kupionemi w c. k. urzędzie podatkowym i naklejonemi na przepisanych blankietach; w przeciwnym razie będą bezwarunkowo wydaleny z zakładu.

8. Uczniowie gimnazyalni mają nosić przepisane **mundurki**; mundurków innego koloru lub kroju ani też części mundurków obok reszty ubrania odmiennego nosić nie wolno. Ubogim uczniom klasy I. może pozwolić Dyrekcyja na razie chodzić do szkoły w zwykłym ubraniu.

9. Zakład ściśle przestrzegać będzie, aby uczniów utrzymywali **na stancyach** tylko ci, którzy mają na to od Dyrekcyi zakładu pozwolenie. Rodzice więc i opiekunowie przed umieszczeniem na stancyi powinni zasięgnąć wiadomości w Dyrekcyi, aby unikać niemiłych następstw.

10. Jest obowiązkiem rodziców i opiekunów często porozumiewać się ze sobą o postępie i prowadzeniu się uczniów. Umyslnie w tym celu **co drugą niedzielę** po nabożeństwie szkolnem Panowie Profesorowie zgromadzają się w sali konferencyjnej i z całą gotowością udzielają stronom potrzebnych wiadomości.

11. Uczniów, którzyby w czasie feryi nie zachowali się zgodnie z przepisami szkolnymi, Dyrekcyja do zakładu nie przyjmie.

Dyrekcyja c. k. Gimnazjum wyższego

w Jarosławiu dnia 28. czerwca 1897.

Rozprawy naukowe w sprawozdaniach tutejszych.

- 1876 1. R. Bobin: O stopniowaniu przymiotników w języku polskim str. 46.
- 1877 2. Lud. German: Poloponez w starożytności a za dni naszych str. 32. na końcu dołączono: „widok i plan c. k. wyższej szkoły realnej w Jarosławiu“.
3. Plac. Dziwiński: Przyczynek do teoryi stożków stycznych do powierzchni drugiego stopnia str. 15.
- 1878 4. Plac. Dziwiński: Powierzchnia falowa Fresnela, ze stanowiska geometrycznego str. 40.
- 1879 5. Bohdan Hoff: Przyczynek do znajomości białka str. 14.
6. An. May: Topografia realności i budynku szkolnego str. 3.
7. An. May: Opis nowo założonego ogrodu (z litografią) str. 4.
- 1880 8. Placyd Dziwiński: Ogólne zrównanie walców i stożków stycznych str. 23.
1881. 9. Rob. Rischka: „Lilla Weneda“. Eine Tragödie von Julius Słowacki, aus dem Polnischen übersetzt str. 101.
1882. 10. Dr. Pl. Dziwiński: Liczby kierunkowe, ich znaczenie i zastosowanie w matematyce str. 60.
1883. 11. Rob. Rischka: Beatrix Cenci. Eine Tragödie in fünf Aufzügen von Julius Słowacki, in Auswahl übersetzt und bevorwortet str. 64.
1884. 12. Karol Trochanowski: Chemiczny rozbiór wody ze źródła Ludwika w Czigelce str. 23.
1885. 13. Mieczysław Zaleski: O nauce synonimiki niemieckiej w naszych szkołach średnich str. 24.
1886. 14. Kaź. Bryk: O najodpowiedniejszych tablicach logaryt: w nauce matematyki w szkołach realnych str. 18.
15. Andrzej May: Zestawienie spostrzeżeń meteorologicznych w Jarosławiu str. 9.

1887. 16. W. G. Zbierzchowski: O liczbie kierunkowej w nauce matematyki w szkole średniej str. 33.
17. An. May; Zestawienie spostrzeżeń meteorologicznych w r. 1886. str. 5.
1888. 18. Dr. Tadeusz Mandybur: Ślady wpływu satyryków rzymskich na polskich str. 33.
19. An. May; Zestawienie spostrzeżeń meteorologicznych str. 3.
1889. 20. Dr. T. Mandybur: Krzysztof Opaliński jako pisarz satyryczny str. 93.
21. An. May; Zestawienie spostrzeżeń meteorologicznych.
1890. 22. Ignacy Rychlik: Historia szkoły realnej w Jarosławiu.
1891. 23. Lukiana z Samosaty „Timon czyli odludek“. Przełożył Dr. Tad. Mandybur.
1892. 24. „De enuntiationum quae dicuntur, subiecto carentium usu Thucideo“ scripsit Franc. Chowaniec
1883. 25. Kościół Kolegiaty Wszystkich Świętych w Jarosławiu opracował Ignacy Rychlik.
1894. 26. Fasti Propertiani. Scripsit Alex. Frączkiewicz.
1895. 27. Układ symetryczny części dyalogicznych w Elektrze Eurypidesowej, napisał Józef Szydłowski.
1896. 28. Polityczne i społeczne przekonania Igu. Krasickiego, napisał Dr. A. M. Kurpiel.

